

ÖĞRETMENLERİN YILDIRMA ALGISI VE TECRÜBELERİ

ARAŞTIRMASI



ARAŞTIRMA DİZİSİ: 7 / KASIM 2015

ÖÖRET MENLERİN YILDİRMA ALGISI VE TECRÜBELERİ

ARAŞTIRMASI



EBSAM STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

ARAŞTIRMA DİZİSİ: 7 / KASIM 2015

Sahibi	:	Eğitim-Bir-Sen Adına Ali YALÇIN Genel Başkan
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü	:	Şükrü KOLUKISA Genel Başkan Yardımcısı
Yazarlar	:	Prof. Dr. Gonca Bayraktar Durgun Dr. Ayşe Çetinkaya Aydın / Serkan Yurdakul
Yayın Kurulu	:	Latif SELVİ Ramazan ÇAKIRCI Mithat SEVİN Şükrü KOLUKISA Hasan Yalçın YAYLA Atilla OLÇUM
Grafik Tasarım	:	Selim Aytekin
Baskı	:	Sistem Ofset
Baskı Tarihi	:	20 Kasım 2015 / 18 Mayıs 2021
Adeti	:	3.000 / 3.000
ISBN	:	978-975-6153-62-8
Adres	:	Zübeyde Hanım Mahallesi Sebze Bahçeleri Caddesi No: 86 Kat: 14-15-16 Altındağ-Ankara/TÜRKİYE
Tel	:	(0312) 231 23 06
Faks	:	(0312) 230 65 28
Web Sitesi	:	www.ebs.org.tr
E-posta	:	ebs@ebs.org.tr

Eğitim-Bir-Sen'in ücretsiz yayınıdır. Para ile satılmaz.

Kendisi ve bütün bir varlıkla barışık yaşama erdeminden uzaklaşan insanlık, hayatın sevgiye, yaradılış özüne ilgisiz işleyişini normalleştirmiş gözükmektedir. Bugün şiddet aile içi olumsuz ilişkilerden küresel ölçekte siyasi, sosyal gerilimlere, savaflara kadar bütün bir dünyanın hemen her yerde farklı tonlarda yaşadığı bir realiteye dönüşmüştür. İnsan ve inanç eksenli olmayan hayat, insanlara şiddete dayalı ilişkiler armağan etmiştir. Erich Fromm, ‘Sevginin ve Şiddetin Kaynağı’ adlı eserinde güvensiz, umutsuz, sevgisiz insanların şiddete yönelmelerini, ruhsal bozuklukla artan bir patoloji olarak açıklar.

Bugün bütün insanlık şu ya da bu şekilde sevgisizlik ve şiddet üreten bu hastalığın pençesinde. Çalışma hayatının yoğun, yakın ilişki düzeni, psikolojik sorunları olan insanlara ‘mobbing’ diye ifade edilen en yaygın şiddet biçimine yönelmede daha rahat imkân ve fırsat verebilmektedir. Küresel ve bütün bir insanlığın baş belası bir mahiyet kazanmış sorun kanıksanarak yaşandığı için, şiddete karşı çıkmak ve bunu minimum seviyeye indirmek hiç kolay değildir. Hele bizim gibi siyasi geçmişinde yıldırmanın sosyal, siyasal şiddet olarak uygulandığı toplumlarda iş daha da zordur. Bu memlekette ideolojik devlet yapılanmasının yakın zamana kadar inanç ve düşünce özgürlüğünü sınırlama üzerinden yıldırma adeta resmi programa dönüştürmüş olması, sorunun sosyal, siyasal boyutta yaşanmasına yol açmıştır. Katsayı engeli, üniversite kapılarının başörtülülere kapanması, ikna odalarındaki baskılar, inanç ve ibadetlerinden dolayı kamu görevlilerine yapılan taciz ve yıldırmalar, yakın tarihimizde uygulanan mobbing örneklerinden birkaçıdır. İnandığı hayatı baskısız yaşamayı, aynı rahatlıkta kendini ifade etmeyi zor kullanarak engelleyici tutumlar, ciddi bir travmaya, insanımızla devlet arasındaki makasın açılmasına neden olmuştur. Çok basit, yalın bir mantıkla “Kendini özgür ve rahat hissedenden insan mı daha verimli olur yoksa kendini özgür ve rahat hissedemeyen insan mı” şeklinde sorulacak sorunun cevabı-

bı, yakın tarihimizin gün ortasında yaşanan inişli çıkışlı karanlığında, yeterli açıklıkta karşılığını bulmaktadır.

Sorunun doğrudan insan ve insanlık anlayışıyla ilgili olduğu tartışmasız bir realitedir. Sadece bizde değil, bütün dünyada mobbing, insanın kişilik kalitesi ve benliğiyle ilgili bir konudur. Varoluş hakikatini kendi içinde yaşayan insanın, ötekinin hukukuna, sınırına saygıyı, varlığının asıl ve ön şartı sayması, kendini bilmesinin gereğidir. Kendini bilmek, kadim uygarlıklardan, eski filozoflardan ve evrensel hakikatlerden bize kadar intikal etmiş asli bir erdemdir. Sıkıntı, bu asli erdem, yani insan varlığının temel dayanağının yitirilmesi veya zayıflamasıyla başlamaktadır.

Hiyerarşik üstünlüğünü kullanarak karşısındakinin mecbur ve seçenezsiz konumunu istismar etmek, insanın psikolojik sıkıntılarını karşısındakinin üzerinden tatmine yönelmek, belki yapana haz vermekte ancak diğeri için çekilmez bir sıkıntıya dönüşmektedir. Bu kişi, sadece sıkıntı verdiği insanları değil, kendi varlığını ve statüsünü de istismar etmektedir. Kişisel zaaflardan ideolojik baskılara kadar çeşitli amaçlarla yapılan yıldırmanın, belli amaçlara dönük olarak sistemli ve ısrarla yapıldığı bir gerçektir. Çoğu zaman, çeşitli çekincelerle mağdur tarafından gizlenen, ifade edilemeyen bu negatif ilişkiler, başta aile olmak üzere aşama aşama yayıldığı toplumda giderek vahim sonuçlara yol açan sosyal bir boyut kazanabilmektedir. Çalışma veriminin düşmesinden ahlâki çöküntüye kadar birçok sıkıntının sebebinde mobbingin etkisi az değildir.

İnsanın, nesnel ve çevresel varlığına müdahaleye bir ölçüde daha açık karşı koymasına rağmen, doğrudan mahrem sınırları da zorlayan öznel varlığına yönelen tacizi şikâyet etmede bile çekimser kalmasının psikolojik çözümlenmesi önemlidir. Kişinin dokunulmaz ve özel aidiyeti içinde telakki ettiği değerleri olur olmaz açığa çıkarmama eğilimi, sorunun tüm boyutlarıyla anlaşılmasını ve açığa çıkarılmasını zorlaştırmaktadır. Başka bir yönüyle, açık şiddetin tersine 'gizlenmiş, algı ve yoruma' dayalı mahiyetiyle konunun, kimi art niyetli, görevi ihmal ve savsaklama girişimlerini perdeleme kurnazlığıyla kullanılması da görülmedik durumlar değildir.

Eğitim-Bir-Sen olarak, ülkemizin en büyük sivil toplum örgütü olmamızın yanında değerlerimizin ve yaşadığımız topluma karşı sorumluluğumuzun duyarlılığıyla bu konuya ilgisiz kalamazdık. İyilik ve güzel davranış, medeniyetimizin en temel ahlâki değerleridir. İyiliği emredip kötülükten sakındıran İslam'ın çağrısından herkesin inancında serbest olduğu aşkın gerçekliğe kadar uzanan geniş hakikat alanında, yaşantısını samimi olarak biçimlendirenlerin oluşturduğu toplumda doğal olarak bu sorunlar olabildiğince en az düzeye inecektir.

Çalışma ve gündelik hayatın huzurlu, verimli olması, bundan da önemlisi sağlıklı toplum için sorunun ivedilikle çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Toplumda sağlıklı ortam ve tarzda ilişki kurmayı amaçlayan çabaları takdir etmekle kalmayıp katkı vermek amacıyla bu araştırmamızla somut bir adım atmış olduk. Sahada yaptığımız araştırmanın tüm veri, analiz ve sonuçlarını bulacağınız bu rapor, başta öğretmenlerimiz olmak üzere eğitimle ilgili herkese çok önemli bilgiler sunmaktadır. Türkiye genelinde temel ve ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin yıldırma algısını, yıldırma tecrübesini ve yıldırma sonuçlarının boyutlarını ortaya koymayı hedefleyen araştırmamız, tarama usulü ve bire bir görüşmeyle yapılmasının yanında, konusunda ulusal çapta hazırlanmış ilk rapor olması özelliğiyle de önemlidir. Toplum ve devlet katının her kademesinde hayata geçirilebilir, özlu, anlaşılır çözüm önerileri de içeren raporumuzun bu yönüyle ilgili kurumların yapacakları çalışmaya yol gösterici olacağına inanıyoruz.

Ahlâk ve medeniyet değerlerini hayatın canlılığına katmış, temiz, sağlıklı toplumun düzenli, sorunsuz işleyişine katkı vermesini umarak raporumuzu istifadenize sunuyoruz.

Günümüzün evrensel sorunlarından biri, hiç şüphesiz, hayatın her alanını kuşatan şiddettir. Öyle ki sosyal medya da dâhil olmak üzere tüm iletişim kanallarında en sık karşılaşılan haber türleri şiddet içerikli olanlardır. Bununla birlikte çok sayıda can kaybına yol açan şiddet olaylarına gösterilen toplumsal tepkiler anlık reflekslerden ibaret kalmakta, bireysel şiddet olaylarına karşı ise hemen hemen hiç tepki gösterilmemektedir. Ayrıca şiddetin bu ölçüde yaygın olması genel olarak şiddet olgusunun sıradanlaşmasına yol açmakta, şiddet olgusu sıradanlaştıkça da şiddet vakaları artmaktadır. Kısaca, bugün dünya tam bir şiddet sarmalı içerisinde.

Kısa vadede bireysel hak kayıplarına, orta ve uzun vadede ise bireysel ve toplumsal açıdan yıkıcı sonuçlara yol açan bir şiddet türü ise yıldırma. İş yerinde yaşanan yıldırma, anlık gerçekleşen ve doğrudan beden bütünlüğüne yönelik şiddet türlerinden farklıdır. Bu nedenle yıldırmanın hem psikolojik bir şiddet türü olarak kabul edilmesi hem de bununla bağlantılı olarak, şiddeti önlemeye ve sonlandırmaya yönelik mekanizmaların geliştirilmesi ve hayata geçirilmesi zorlaşmaktadır. Dolayısıyla, yıldırmanın bir tür şiddet olduğuna dair toplumsal farkındalığın artırılmasına ve yıldırma ile mücadele mekanizmalarının geliştirilmesine yönelik çalışmaların teşvik edilmesi, uzun vadede şiddet kültürünün sona ermesine sağlayabileceği katkılar da düşünüldüğünde, oldukça önemli bulunmaktadır.

Bu çerçevede, eğitim camiasının ve genel olarak toplumun can damarlarından birini oluşturan öğretmenlerimizin yıldırma ile ilişkin algı ve tecrübelerinin belirlenmesine yönelik Türkiye genelinde gerçekleştirilen bu araştırma bir ilk olma özelliği taşımaktadır. Bu nedenle, böyle bir araştırmanın gerçekleşmesine öncülük ederek, başta öğretmenlerimiz olmak üzere tüm topluma karşı sorumluluklarımızdan birini yerine getirdiğimizi düşünüyor ve bundan da büyük bir memnuniyet duyuyoruz.

Çatışma kültürünün en yıkıcı sonuçlarından biri olan şiddet eylemlerini sona erdirebilmek ve temel bireysel hak ve özgürlükleri esas alan uzlaşma kültürünü yeşertmek ve yerleştirebilmek için sürdürülebilir sistemli bir mücadelenin gerekli olduğunun bilincindeyiz. Bu bilinçle, eğitim alanında yıldırmanın kalıcı olarak önlenmesi için bundan sonraki çalışmalara da destek vereceğimizi, ilgili kurum ve kuruluşlarla sürekli iş birliği içinde bulunacağımızı bildirir, bu çalışmada emeği bulunan herkese katkılarından dolayı teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Grafik ve Tablo Listesi	12
TAKDİM	3
SUNUŞ	7
GİRİŞ	15
BİRİNCİ BÖLÜM	
ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ, AMACI, HEDEFLERİ ve ÖNEMİ	21
1.1. Araştırmanın Problemi	23
1.2. Araştırmanın Amacı ve Hedefleri	23
1.3. Araştırmanın Önemi	24
İKİNCİ BÖLÜM	
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	25
2.1. Araştırmanın Modeli	27
2.2. Evren ve Örneklem	27
2.3. Veri Toplanması ve Çözümlemesi	28
2.4. Sınırlılıklar ve Sayıtlar	28
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
VERİ ANALİZİ VE BULGULAR	31
3.1. Demografik Değişkenlere İlişkin Veri Analizi ve Bulgular	33
3.1.1. İl	33
3.1.2. Okul Türü	34
3.1.3. Cinsiyet	35
3.1.4. Yaş Grubu	35
3.1.5. Çalışma Süresi	36
3.1.6. Medeni Durum	37
3.1.7. Öğrenim Durumu	37
3.1.8. Yıldırımaya Maruz Kalma	38

3.1.9. Yıldırma Önlemeye Yönelik Politikalar	40
3.1.10. Yıldırma Önlemeye Yönelik Politikaların Amacına Uygunluğu	42
3.2. Yıldırma Algısı	43
3.2.1. Yıldırma Algı Puanı	45
3.2.2. İl	46
3.2.3. Okul Türü	46
3.2.4. Cinsiyet	47
3.2.5. Yaş Grubu	47
3.2.6. Çalışma Süresi	47
3.2.7. Medeni Durum	48
3.2.8. Öğrenim Durumu	48
3.2.9. Yıldırma Maruz Kalma	48
3.2.10. Yıldırma Maruz Kalma Sayısı	49
3.3. Yıldırma Tecrübesi	49
3.3.2. İl	52
3.3.3. Okul Türü	52
3.3.4. Cinsiyet	53
3.3.5. Çalışma Süresi	53
3.3.6. Öğrenim Durumu	54
3.3.7. Yıldırma Maruz Kalma Sayısı	54
3.4. En Çok Etkilenilen Yıldırma	55
3.4.1. En Çok Etkilenilen Yıldırmanın Kaynağı	55
3.4.2. En Çok Etkilenilen Yıldırma Maruz Kalma Yaşı	56
3.4.3. En Çok Etkilenilen Yıldırma Maruz Kalındığı Dönemdeki Hizmet Yılı	57
3.4.4. En Çok Etkilenilen Yıldırma Maruz Kalma Sıklığı	57
3.4.5. En Çok Etkilenilen Yıldırma Maruz Kalma Süresi	58
3.4.6. En Çok Etkilenilen Yıldırma Uygulayan Kişilerin Cinsiyeti	59
3.4.7. En Çok Etkilenilen Yıldırmanın Sebebi	60
3.4.8. Yıldırma Maruz Kalanlar	61
3.4.9. Yıldırma Maruz Kalanlara Destek Olmak	62
3.5. Yasal Hakların Bilinme Durumu	62
3.6. Öğretmenlerin Maruz Kaldıkları Yıldırma Yönelik Tutumları	63
3.7. Öğretmenlerin Maruz Kaldıkları Yıldırma İş Yeri Çalışanlarının ve Çevrenin Tutumu	64
3.8. Yıldırma Sonucunda Edinilen Tecrübe	65

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
SONUÇ VE TARTIŞMA	67
4.1. Öğretmenlerin Yıldırma Algısı ve Yıldırma Tecrübesi	69
4.1.1. İller Bazında Öğretmenlerin Yıldırma Algısı ve Tecrübesi	69
4.1.2. Okul Türleri Açısından Öğretmenlerin Yıldırma Algısı ve Tecrübesi	71
4.1.3. Öğrenim Durumu Açısından Öğretmenlerin Yıldırma Algısı ve Tecrübesi	71
4.1.4. Çalışma Süresi Açısından Öğretmenlerin Yıldırma Algısı ve Tecrübesi	72
4.2. Yıldırmaya Maruz Kalma ve Edinilen Tecrübe	73
4.2.1. Öğretmenlerin Maruz Kaldıkları Yıldırmaya Karşı Tutumları	73
4.2.2. Yıldırma Sonucunda Edinilen Tecrübe	75
4.2.2.1. Yıldırma Tecrübesinin Öğretmenlerin Psikolojileri Üzerindeki Etkileri	75
4.2.2.2. Yıldırma Tecrübesinin Öğretmenlerin Aile ve Sosyal Hayatları Üzerindeki Etkileri	75
4.2.2.3. Yıldırma Tecrübesinin Öğretmenlerin Meslek Hayatları Üzerindeki Etkileri	76
4.2.2.4. Yıldırma Tecrübesinin Öğretmenlerin Fizyolojileri Üzerindeki Etkileri	76
BEŞİNCİ BÖLÜM	79
ÖNERİLER	79
KAYNAKLAR	83

Grafik ve Tablo Listesi

Grafik 1.	Öğretmenlerin illere göre dağılımı	34
Grafik 2.	Öğretmenlerin çalıştıkları okul türleri	34
Grafik 3.	Öğretmenlerin cinsiyeti	35
Grafik 4.	Öğretmenlerin yaş grupları	36
Grafik 5.	Öğretmenlerin toplam çalışma süreleri	36
Grafik 6.	Öğretmenlerin medeni durumları	37
Grafik 7.	Öğretmenlerin öğrenim durumları	38
Grafik 8.	Öğretmenlerin yıldırımaya maruz kalma durumları	38
Grafik 9.	Okullarda yıldırımaya önlemeye yönelik politikaların olma durumu	41
Grafik 10.	Okullarda yıldırımaya önlemeye yönelik politikaların amacına uygun uygulanma durumu	43
Grafik 11.	Öğretmenlerin çalışma hayatları boyunca yıldırımaya maruz kalma sayıları	55
Grafik 12.	Öğretmenlere uygulanan yıldırımının kaynağı	56
Grafik 13.	Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırımaya maruz kaldıkları dönemdeki yaşları	56
Grafik 14.	Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırımaya maruz kaldıkları dönemdeki hizmet yılları	57
Grafik 15.	Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırımaya maruz kalma sıklığı	58
Grafik 16.	Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırımaya maruz kalma süreleri	59
Grafik 17.	Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırımaya uygulayan kişilerin cinsiyeti	60
Grafik 18.	Öğretmenlere uygulanan yıldırımının sebebi/sebepleri	61
Grafik 19.	Öğretmenlerin buldukları ortamda en çok etkilendikleri yıldırımaya aynı veya farklı yıldırma eylemlerine maruz kalanlar	61
Grafik 20.	Öğretmenlerin buldukları ortamda en çok etkilendikleri yıldırımaya aynı veya farklı yıldırma eylemlerine maruz kalanlara destek olma durumu	62
Grafik 21.	Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırımaya maruz kaldıkları sürede yasal haklarını bilme durumları	63
Tablo 1.	Öğretmenlerin illere göre dağılımı	33
Tablo 2.	Öğretmenlerin çalıştıkları okul türleri	34
Tablo 3.	Öğretmenlerin cinsiyeti	35
Tablo 4.	Öğretmenlerin yaş grupları	35
Tablo 5.	Öğretmenlerin toplam çalışma süreleri	36

Tablo 6.	Öğretmenlerin medeni durumları	37
Tablo 7.	Öğretmenlerin öğrenim durumları	37
Tablo 8.	Öğretmenlerin yıldirmaya maruz kalma durumları	38
Tablo 9.	Öğretmenlerin yıldirmaya maruz kalma durumlarının illere göre dağılımı ve ki-kare analizi sonuçları	39
Tablo 10.	Öğretmenlerin yıldirmaya maruz kalma durumlarının çalıştıkları okul türüne göre dağılımı ve ki-kare analizi sonuçları	39
Tablo 11.	Öğretmenlerin yıldirmaya maruz kalma durumlarının öğrenim durumlarına göre dağılımı ve ki-kare analizi sonuçları	40
Tablo 12.	Okullarda yıldirmayı önlemeye yönelik politikaların olma durumu	40
Tablo 13.	Okullarda yıldirmayı önlemeye yönelik politikaların olma durumunun illere göre dağılımı ve ki-kare analizi sonuçları	41
Tablo 14.	Okullarda yıldirmayı önlemeye yönelik politikaların olma durumunun öğretmenlerin çalıştıkları okul türüne göre dağılımı ve ki-kare analizi sonuçları	42
Tablo 15.	Okullarda yıldirmayı önlemeye yönelik politikaların olma durumunun amacına uygun uygulanma durumu	42
Tablo 16.	Öğretmenlerin yıldirmaya ilişkin algılarının yüzde dağılımı	44
Tablo 17.	Öğretmenlerin yıldirmaya ilişkin algılarının yüzde dağılımı	45
Tablo 18.	Öğretmenlerin illere göre algı puanlarının dağılımı ve ANOVA sonuçları	46
Tablo 19.	Öğretmenlerin okul türlerine göre algı puanlarının dağılımı ve ANOVA sonuçları	46
Tablo 20.	Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre algı puanlarının dağılımı ve bağımsız örnekler t testi sonuçları	47
Tablo 21.	Öğretmenlerin yaşlarına göre algı puanlarının dağılımı ve ANOVA sonuçları	47
Tablo 22.	Öğretmenlerin çalışma sürelerine göre algı puanlarının dağılımı ve ANOVA sonuçları	47
Tablo 23.	Öğretmenlerin medeni durumlarına göre algı puanlarının dağılımı ve ANOVA sonuçları	48
Tablo 24.	Öğretmenlerin öğrenim durumlarına göre algı puanlarının dağılımı ve ANOVA sonuçları	48
Tablo 25.	Öğretmenlerin yıldirmaya maruz kalma durumlarına göre algı puanlarının dağılımı ve ANOVA sonuçları	48
Tablo 26.	Öğretmenlerin çalışma hayatları boyunca yıldirmaya maruz kalma sayılarına göre algı puanlarının dağılımı ve ANOVA sonuçları	49
Tablo 27.	Öğretmenlerin maruz kaldıkları yıldirmanın yüzde dağılımı	50
Tablo 28.	Öğretmenlerin maruz kaldıkları yıldirmanın yüzde dağılımı	51

Tablo 29.	Öğretmenlerin illere göre yıldırımaya maruz kalma puanlarının dağılımı ve ANOVA sonuçları	52
Tablo 30.	Öğretmenlerin okul türlerine göre yıldırımaya maruz kalma puanlarının dağılımı ve ANOVA sonuçları	52
Tablo 31.	Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre yıldırımaya maruz kalma puanlarının dağılımı ve bağımsız örnekler t testi sonuçları	53
Tablo 32.	Öğretmenlerin çalışma sürelerine göre yıldırımaya maruz kalma puanlarının dağılımı ve ANOVA sonuçları	53
Tablo 33.	Öğretmenlerin öğrenim durumlarına göre yıldırımaya maruz kalma puanlarının dağılımı ve ANOVA sonuçları	54
Tablo 34.	Öğretmenlerin yıldırımaya ilişkin algı puanı ile yıldırımaya maruz kalma puanları arasındaki PEARSON ilişki testi sonuçları	54
Tablo 35.	Öğretmenlerin çalışma hayatları boyunca yıldırımaya maruz kalma sayısı	54
Tablo 36.	Öğretmenlere uygulanan yıldırmanın kaynağı	55
Tablo 37.	Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırımaya maruz kaldıkları dönemdeki yaşları	56
Tablo 38.	Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırımaya maruz kaldıkları dönemdeki hizmet yılları	57
Tablo 39.	Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırımaya maruz kalma sıklığı	57
Tablo 40.	Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırımaya maruz kalma süreleri	58
Tablo 41.	Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırmaı uygulayan kişilerin cinsiyeti	59
Tablo 42.	Öğretmenlere uygulanan yıldırmanın sebebi/sebepleri	60
Tablo 43.	Öğretmenlerin bulunduğu ortamda en çok etkilendikleri yıldırımaya aynı veya farklı yıldırma eylemlerine maruz kalanlar	61
Tablo 44.	Öğretmenlerin bulunduğu ortamda en çok etkilendikleri yıldırımaya aynı veya farklı yıldırma eylemlerine maruz kalanlara destek olma durumu	62
Tablo 45.	Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırımaya maruz kaldıkları sürede yasal haklarını bilme durumu	62
Tablo 46.	Öğretmenlerin kendilerine uygulanan yıldırımaya karşı tutumları	63
Tablo 47.	Öğretmenlerin kendilerine uygulanan yıldırımaya karşı hiçbir şey yapamalarının nedenleri	64
Tablo 48.	Öğretmenlere uygulanan yıldırma sürecinde çevrenin yıldırımaya karşı tutumu	64
Tablo 49.	Öğretmenlere uygulanan yıldırma sonucunda edinilen tecrübe	65

GİRİŞ

Arendt, “Şiddet Üzerine” adlı kitabında, şiddetin “yaşamın gerçekleri” gibi algılanmasının bir sonucu olarak, şiddet üzerine fazlaca düşünülmemesini şöyle açıklar:

“Tarih ve siyaset üzerine düşünmeyi iş edinen hiç kimse, şiddetin insan işlerinde daima oynayageldiği muazzam rolün ayırđına varmaktan kendini alıkoyamaz. Durum böyleyken, şiddetin özellikle ele alınmasına seyrek tanık olmamız, ilk bakışta şaşırtıcıdır (Uluslararası Sosyal Bilimler Ansiklopedisi’nin son baskısında, şiddet konusuna ayrılmış bir başlık bile yoktur). Bu durum, şiddet ve keyfiliğın, ne ölçüde “yaşamın gerçekleri” gibi alındığını ve bu yüzden ihmal edildiğini gösterir. Herkesin açıklıkla gördüğü bir şeyi hiç kimse sorgulamaz, incelemez” (Arendt, 2006).

Arendt’in bu tespiti, günümüzde kitlesel ölümlere yol açan terör olaylarına dahi giderek daha az tepki gösterildiği dikkate alındığında, geçerliliğini korumaktadır. Özellikle, bireylerin günlük yaşamlarında maruz kaldıkları çeşitli davranışlar, teoride şiddet olarak tanımlanmakla birlikte, bugün artık gündelik yaşamın sıradan olayları olarak algılanmaktadır. Örneğın hemen her gün yaşanan aile içi şiddet, kadına yönelik şiddet, sporda şiddet, sokak şiddeti, trafik terörü gibi olayların yanı sıra, tüketim toplumunun bir sonucu olarak; bireylerin, özellikle kişiye özel iletişim araçlarıyla tüketime zorlanmaları, bireysel hak ve özgürlükler açısından şiddet olarak değerlendirilse de, bugün sıradan birer ilişki biçimine dönüşmüştür.

İş yaşamının sıradan ilişkilerinden biri olarak kabul edilen ve belki de bu nedenle yakın tarihlere kadar şiddet olarak tanımlanmayan bir diğer şiddet türü ise yıldırma. Özellikle günümüzde, iş dünyasında rekabetin çok ve yoğun bir biçimde yaşanması, çalışanlar arasında çatışma ve gerilime dayalı bir ilişkinin mevcudiyetini bir noktaya kadar anlaşılır kılmaktadır. Hatta iş yerindeki çatışma ve anlaşmazlıkların, iş verimini artırıcı bir yönünün bulunduğu da ifade edilmektedir (Gökçe, 2008). Ancak yıldırma; nedenleri, uygulanma biçimi ve sonuçları açısından, çalışanlar arasında iş verimliliğini olumlu yönde etkileyen çatışma ve anlaşmazlıklardan farklı özelliklere sahiptir. Dolayısıyla, bu noktada yıldırmanın tanımlanmasının, özellikle iş yerinde yaşanan diğer çatışma ve anlaşmazlıklarla olan farkının daha iyi anlaşılabilmesi için önemli olduğu düşünülmektedir.

Yıldırma kavramı; mobbing, psikolojik şiddet, kuşatma, kötü muamele, işyerinde zorbalık, taciz, rahatsız etme veya sıkıntı verme anlamlarında kullanılmaktadır. Buna göre iş yerinde; bir ya da birden fazla kişi tarafından, genellikle bir kişiye yönelik, sistematik biçimde (haftada en az bir defa ve en az altı ay süresince) uygulanan ve uygulanan kişinin çaresiz ve savunmasız kalmasına yol açan, hasmane ve etik dışı ilişkiler içeren davranışlar yıldırma olarak tanımlanmaktadır (Leymann, 1996).

Yıldırmanın en belirgin özelliği, karşılıklı değil, tek taraflı oluşudur. Daha açık bir biçimde ifade etmek gerekirse, yıldırma olarak tanımlanan kasıtlı davranışlara maruz kalan kişi, kendisine yıldırma uygulayan kişiye, çeşitli nedenlerden dolayı, aynı yöntemle karşılık vermemekte veya verememektedir. Bu nedenler arasında yıldırma uygulayan kişinin amir pozisyonunda olması, iş yerinde kendisini destekleyenlerin bulunması, baskın bir karakterinin olması ve/veya yıldırmaya maruz kalan kişinin işini kaybetmek gibi endişelerle kendisini savunamaması, pasif bir kişiliğe sahip olması vb. sayılabilir.

Ancak, kişinin iş yerinde sistematik ve kasıtlı olarak kötü muameleye maruz kalması, bugün, özellikle Batı ülkelerinde, bireysel hak ve özgürlükler açısından şiddet olarak tanımlanmakta ve kişinin çeşitli nedenlerle maruz kaldığı muameleye aynı şekilde karşılık verememesi ve/veya maruz kaldığı muameleyi sonlandıramaması, yıldırma davranışının gerekçesi olarak kabul edilmemektedir. Örneğin yıldırma üzerine yapılan bir araştırmada, yıldırmaya maruz kalan kişinin, kişisel özelliklerinin yıldırmanın gerçekleşmesinin bir gerekçesi olarak gösterilemeyeceği şöyle ifade edilmektedir:

“İnsanların çözümlenemez gibi görünen çatışmalarla, kişisel saldırılarla ve kurban edilmeye ne kadar başa çıkabileceği onların kişilikleri, karakterleri, yaşam deneyimleri ve hepsinden çok inançları tarafından belirlenir... Sonuçta söylemek istediğimiz, kurbanın bazı özelliklerinin, mobbing (yıldırma) sendromuna katkıda bulunabilecek bir durum yaratması mümkünse de bunun, sendromun oluşması için bir özür olarak kabul edilemeyeceğidir”(Davenport ve diğerleri, 2003).

Özetle yıldırma, iş yerinde herhangi bir nedenle hedef seçilen çalışanı yıpratmaya yönelik tek taraflı, kasıtlı ve sistemli olarak tekrarlanan bir dizi davranış olması açısından, işin verimliliğine ve niteliğine bir şekilde katkı sağlayan ve çalışanlar arasında karşılıklı olarak yaşanan çatışma ve anlaşmazlıklardan farklılaşmakta ve dolayısıyla şiddet olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca yıldırmanın neden olduğu olumsuz durumlar sadece iş yaşamıyla sınırlı kalmayıp; çeşitli psikolojik ve psiko-somatik rahatsızlıklara ve sosyal sorunlara yol açarak, mağdurun psikolojik durumunu, aile ve sosyal hayatını da olumsuz şekilde etkilemektedir (Leymann, 1996). Dolayısıyla yıldırma, ister yıldırma uygulayan kişinin psikolojik davranış bozukluğunun bir sonucu olarak; isterse rekabet duygusu, ideolojik öncelikler gibi sosyal, kültürel ve/veya siyasi gerekçelere dayalı olarak gerçekleşsin, temel bireysel hak ve özgürlükleri kısıtlayan ve/veya ihlal eden ve bir dizi psikolojik, sosyal ve fizyolojik sorunlara yol açabilen çok boyutlu bir şiddet türüdür.

İş yerinde hedef alınan kişiye yönelik kasıtlı ve düşmanca davranışların bir şiddet türü olarak kabul edilmesiyle birlikte, özellikle akademik çevreler ve sivil toplum örgütleri tarafından soruna ve sorunun çözümüne yönelik çalışmalar yapılmaya

başlanmıştır. Türkiye’de de son yıllarda, yıldırmanın iş yerinde yaşanan bir şiddet türü olduğuna yönelik farkındalığın artırılmasına ve yasal düzenlemelerle yıldirmaya maruz kalan çalışanların mağduriyetlerinin giderilmesine yönelik değişik iş kollarını kapsayan çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.

İlgili çalışmalara bakıldığında; Türkiye’de, eğitim alanında yıldırma ve yıldırmanın sebep ve sonuçları üzerine, yerel ve bölgesel düzeyde, çeşitli araştırmalar yapıldığı görülmektedir. Bu araştırmalar, yıldırmanın bir şiddet türü olduğuna dair farkındalığın yaratılmasına ve artırılmasına ve yasal düzenlemelerle yaşanan mağduriyetlerin giderilmesine ve başka mağduriyetlerin yaşanmasının önlenmesine yönelik önemli katkılar sunmaktadır.

Bu çerçevede, öğretmenler tarafından yıldırmanın nasıl algılandığı ve deneyimlendiğini ortaya koyan Türkiye genelinde bir araştırmaya da, yapılacak çalışmanın eğitimin kalitesini artırmaya yönelik katkısı da göz önünde bulundurarak, ihtiyaç duyulmuştur. Bu özelliği ile çalışma ulusal çapta bir örnek oluşturma hedefi benimsemiştir. Araştırma, Türkiye genelinde temel ve orta öğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin yıldırma algısını, yıldırma tecrübesini ve yıldırma sonuçlarının boyutlarını ortaya koymayı hedeflemektedir. Öğretmenlerimizin daha iyi şartlarda görev yapmasını sağlayacak ve okullarda yıldırma davranışlarını izole edecek politikaların geliştirilmesine böylelikle katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Bu araştırmayla ayrıca, maruz kalınan yıldırmanın öğretmenler üzerindeki psikolojik, sosyal ve fizyolojik etkilerinin boyutlarının daha iyi anlaşılacağına ve böylelikle soruna yönelik kalıcı çözümler üretilmesine önemli bir katkı sağlanacağına da inanılmaktadır.

Araştırmada, temel ve orta öğretim öğretmenlerinin “yıldırma” algıları ve maruz kaldıkları yıldırma tecrübesi beş temel çerçevede ele alınmıştır (Leymann, 1990):

1. Mağdurun itibarını/şerefini zedelemeye yönelik davranışlar (kötüleme, iftira, yerme, dedikodu yayma, fiziksel görünüşü ya da engelinin veya özel hayatının alay konusu haline getirilmesi, siyasi veya dini değerlerine saldırı vb.);
2. Mağdura yönelik iletişim biçimi (kendini ifade etmesine izin verilmemesi, kendisiyle konuşulmaması, yüksek sesle eleştiri, manalı bakışlar);
3. Sosyal ve ekonomik şartlar (mağdurun iş ortamında ya da toplumda farklı derecelerde izole edilmesi amacıyla iş ortamında topluluktan dışlanması, görev yerinin değiştirilmesi, istifaya zorlanması ya da işten el çektirilmesi gibi);
4. Mağdurun görevini yerine getirme şartları ya da olasılıkları (mağdur aleyhine aşırı denetim uygulanması, görev verilmemesi ya da aşırı iş yükü ile yüklenilmesi,

küçük düşürücü işlerle görevlendirilmesi, görevi dışında ya da kapasitesinin altında veya üzerinde işlerle görevlendirilmesi, haber verilmeden görevin kendisinin ya da içeriğinin değiştirilmesi, disiplin mevzuatının görevi yerine getirmeyi engelleyici derecelerde mağdur aleyhine işletilmesi gibi);

5. Fiziksel şiddet ve şiddet tehdidi (bağırma, tokat atma, yumruk vurma, (kıyafete) fiziksel müdahale, itme, çarpma, kişisel eşyalara hasar verme gibi).

Yukarıda verilen beş ana sorgu alanı, yönetimin yıldırma olayını ele alış biçiminin yıldırmanın devamına/sonlanmasına ve sonuçlarına etkisinin ortaya konulması açısından disiplin amirlerinin ve hukuk sisteminin tutum ve davranışlarını özellikle ele almayı hedeflemektedir. Bu çerçevede, idari ve hukuki yönden mağdurun kendini ifade etmesini ve yıldırmanın sonlanmasını sağlayacak destekleyici ortamın oluşturulması ya da engellenmesi açısından yıldırma tecrübesinin ayrıntıları (yıldırma mekanizması, etkisi, sonuçları açısından) elde edilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ, AMACI,
HEDEFLERİ ve ÖNEMİ

1.1. Araştırmanın Problemi

İş yerinde sistematik bir biçimde ve kasıtlı olarak kötü muameleye maruz kalınması, temel bireysel hak ve özgürlükler açısından bir insan hakları ihlali sorunudur. Dolayısıyla yıldırmanın, cezai yaptırım gerektiren yasal boyutu da bulunmaktadır. İnsan haklarını merkeze alan bir bakış açısıyla gerçekleştirilen bu araştırmada da yıldırma, öğretmenlerin bireysel hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmesinin ve/veya engellenmesinin bir sonucu olarak yaşadıkları psikolojik, sosyal, ekonomik, fizyolojik vb. sorunlar ve yanı sıra toplumun en temel kurumlarından biri olan eğitim camiasında ve dolayısıyla tüm toplumda yol açabileceği yıkıcı sonuçlar açısından sorgulanmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Hedefleri

Araştırmanın amacı, eğitim sektörünün can damarını oluşturan ve Türkiye genelinde temel ve orta öğretim kurumlarında görev yapan öğretmenler tarafından yıldırmanın nasıl algılandığı ve deneyimlendiğini ortaya koymaktır.

Şiddetin önlenmesi ve eğitimin kalitesini artırmaya yönelik katkısı göz önünde bulundurularak, yapılan çalışmanın ulusal çapta bir örnek oluşturması benimsenmiştir.

Araştırma, Türkiye genelinde temel ve orta öğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin yıldırma algısını, tecrübesini ve sonuçlarının boyutlarını ortaya koymak yoluyla:

1. “Yıldırma” olaylarında “disiplin amirlerinin” ve “hukuk sisteminin” tutum ve davranışlarının (yıldırmanın devamı ve sonlanması açısından) yıldırma ile mücadelede pozitif ve negatif yönlerini belirlemek,
2. Bir insan hakkı problemi olan ve şiddetin özel bir biçimini (psikolojik terör) oluşturan yıldırma ile mücadelede önleyici tedbirlerin ve farkındalığın gelişimine katkı sağlamak,
3. Eğitim camiasının en önemli aktörlerinden olan öğretmenlerimizin daha iyi şartlarda görev yapmalarına destek olmak,
4. Görev esnasında hak ihlallerinin engellenmesinde eğitimciler olarak daha aktif yurttaş olmaları vasıtasıyla, genç neslin demokratik yurttaşlık bilincini geliştirmelerindeki öncü rollerini teşvik etmek, hedeflerini benimsemiştir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Araştırma öncelikle, öğretmenlerin yıldırma algı ve tecrübelerini ölçmeye yönelik, ulusal çapta gerçekleştirilen ilk araştırma olması açısından önemli bulunmaktadır. Yıldırma, literatürde iş yerinde yaşanan bir şiddet türü olarak kabul edilmektedir. Ancak öğretmenler de dâhil olmak üzere, çalışanlar arasında yıldırmaya ilişkin farkındalık düzeyinin yüksek olmadığı düşünülmektedir. Dolayısıyla bu araştırma, öğretmenler arasında, yıldırmaya ilişkin farkındalığın oluşmasına ve/veya artmasına sağlayacağı katkı açısından da önemlidir. Bu araştırmanın problemi, yıldırmanın bir insan hakkı ihlali olduğu ekseninde belirlenmiştir. Bu nedenle araştırmanın, yıldırmanın insan hakları ihlali açısından bir suç sayılarak, cezai yaptırıma bağlanması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasına yönelik girişimlere destek olduğu ölçüde önem arz etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni, örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanmasında izlenen yol ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel teknikler ile araştırmanın sınırlılıkları ve sayıltıları açıklanmıştır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmanın hedeflenen amaçlarına ulaşmak için gerekli olan verileri elde etmek üzere betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu çerçevede araştırma, “tarama” (survey) modelinde gerçekleştirilmiştir. Bu model olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, tutumların ve çeşitli alanların ne olduğunu betimlemeye ve açıklamaya çalışan araştırmalarda kullanılan bir modeldir (Kaptan, 1973; Balcı, 2005). Ural ve Kılıç, (2005)’a göre ise tarama modelindeki araştırmalar araştırılacak konunun derinlemesine incelendiği alan araştırmaları dışında kalan ve konunun genişlemesine incelendiği araştırmalardır. Tarama modelinin çeşitli açılardan sınıflandırıldığı da görülmektedir. Bu sınıflandırmalar dikkate alındığında bu araştırma “Genel tarama modeli” grubunda yer almaktadır. Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleri olarak tanımlanmaktadır (Karasar, 2004).

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye’de kamu kurumlarında çalışan öğretmenler oluşturmaktadır. Evreni temsilen TÜİK’in İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) Düzey 1 bölgesinden 12 il seçilmiştir. Örneklem çapı ise 2000 olarak belirlenmiş olup;

n = Örneklem Çapı

p = Olayın Görülme Sıklığı (Olasılığı)

Z_a = Güvenirlilik ($\alpha=0,05$ için Z_a değeri=1,96’dır)

d = Örnekleme Hatası (Duyarlılık)

N = 829.000 Kamuda Çalışan Öğretmen Sayısı (2015 Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre)

olmak üzere;

$p = 0,5$

$\alpha = 0,05$ anlamlılık düzeyinde

$$n = \frac{p(1-p)Z_a^2}{d^2}$$

formülünden örnekleme hatası ise $d = 0,02$ olarak hesaplanmıştır. Bu örnekleme çapı, belirlenen 12 bölgede kamuda çalışan öğretmen sayılarına *Orantılı Örnekleme* yöntemiyle paylaştırılmıştır. Her bölgeden bir il olmak üzere, 12 bölgeden 12 il seçilmiş ve bölgelerin örnekleme çapı bu illerin örnekleme çapı olarak belirlenmiştir.

2.3. Veri Toplanması ve Çözümlemesi

Veri toplama aracı olarak yüz yüze anket tekniği kullanılmıştır. Anket formu; üç bölüm ve 75 sorudan oluşmaktadır. Birinci bölüm, öğretmenlerin demografik özelliklerini, çalışma hayatlarında yıldırma maruz kalıp kalmadıklarını ve çalıştıkları okullarda yıldırma önlemeye ilişkin uygulamaların olup olmadığını belirlemeye yönelik 9 soru, ikinci bölüm, yıldırma ilişkin algı düzeylerini ölçmeye yönelik 51 soru, üçüncü bölüm ise maruz kaldıkları yıldırmanın düzeyini, kaynağını ve sonuçlarını tespit etmeye yönelik 15 soru içermektedir. Uygulanan anket sonucu elde edilen veriler SPSS 19 istatistiksel analiz paket programına yüklenmiş ve araştırma amaçları doğrultusunda çeşitli istatistiksel analizlere tabi tutulmuştur. Verilerin analizinde istatistiksel tekniklerden güvenilirlik analizi, yüzde (%), çapraz tablo ile ki-kare (χ^2) analizi kullanılmıştır. İstatistiksel analizlerde, anlamlılık düzeyi $=0,05$ olarak alınıp yorumlanmıştır. İstatistiksel analizler sonucu hesaplanan ve tablolarda gösterilen P değeri, oldukça küçük olduğu durumlarda 0,001 olarak alınmıştır. Veri toplama aracı içerisinde; öğretmenlerin demografik özelliklerini belirlemeye ve yıldırma ilişkin algı düzeylerini ve tecrübelerini ölçmeye yönelik değişkenlere yer verilmiştir.

2.4. Sınırlılıklar ve Sayıltılar

Araştırma Türkiye genelinde yapıldığı için kent-kır ve maliyet kotaları konulmuştur. Buna göre araştırma; TÜİK'in İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) Düzey 1'den Türkiye'yi temsilen 12 bölgeden, 12 il (İstanbul, Ankara, İzmir, Çanakkale, Sakarya, Adana, Kayseri, Samsun, Trabzon, Erzurum, Malatya, Şanlıurfa) seçilerek, kent (merkez) bölgelerindeki temel eğitim ve ortaöğretimde görev yapan öğretmenlerle, 05- 28 Şubat 2015 tarihleri arasında yüz yüze anket tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada örneklemin, evreni temsil ettiği ve öğretmenlerin veri toplama aracındaki sorulara içtenlikle cevap verdikleri varsayılmıştır. Bununla birlikte çalışmaya katılan öğretmenlerin yıldırma algısını ölçmeye yönelik sorulara verdikleri yanıtlar

tek tek incelendiğinde analiz açısından bazı sorunlu noktalar olduğu tespit edilmiştir. Bunların, soruların bazı öğretmenlere soruluş şekli ve/veya bazı öğretmenlerin yıldırma algısını belirlemeye yönelik tutum ve davranışların yer aldığı tabloyu, yıldırma tecrübesi olarak algılayıp soruları o doğrultuda yanıtlamış olabileceklerinden ve/veya yıldırma olgusunun, bazı öğretmenlerin zihinlerinde, bu araştırmada incelenen yıldırma olgusundan farklı bir karşılığı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Sorun, araştırmanın bir parçası olarak kabul edilmiş ve değerlendirme ve öneriler, araştırmanın geneline yönelik bir güvenilirlik zafiyeti oluşturmaması için sorununun kaynağını oluşturduğu düşünülen tüm olasılıklar göz önünde bulundurularak yapılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VERİ ANALİZİ VE BULGULAR

Öğretmenlerin yıldırma algı ve tecrübelerini inceleyen bu araştırmada; 12 ilde, kamuda çalışan 2039 öğretmenle yüz yüze anket tekniği uygulanarak elde edilen veriler, bu bölümde tablolar ve grafikler halinde gösterilmiş ve yorumlanmıştır. Araştırma amacına yönelik olarak, öğretmenlerin yıldırmaya ilişkin algı ve tecrübelerini tespit etmeyi amaçlayan maddelerin yer aldığı bir veri toplama aracı (anket formu) oluşturulmuş ve veri toplama aracına yönelik yapılan güvenilirlik analizi sonucu; güvenilirliği azaltan maddeye rastlanmamış olup analiz sonucunda, anket verilerinin Alpha katsayısı, 0,995 olarak saptanmıştır. Bu *Cronbach Alpha* katsayısı veri toplama aracının oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir.

3.1. Demografik Değişkenlere İlişkin Veri Analizi ve Bulgular

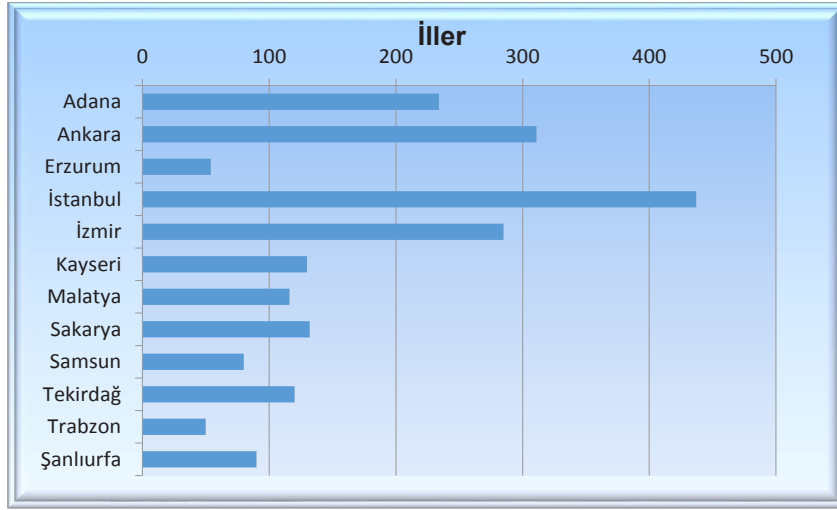
Demografik değişkenler, örneklem dâhilinde olan öğretmenlerin genel profili hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu nedenle söz konusu veriler izleyen sayfalarda, tablolar ve grafikler şeklinde ayrı ayrı gösterilmektedir.

3.1.1. İl

Örneklem dağılımı oluşturulurken, TÜİK'in İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey 1'e göre 12 bölgedeki öğretmen sayısı, belirlenen 12 ile orantılı örnekleme yöntemiyle paylaştırıldığından, Tablo 1'deki dağılım Türkiye genelini yansıtmaktadır. Buna göre araştırmaya en fazla İstanbul ilinden (%21,4), en az ise Trabzon ilinden (%2,5) katılım gerçekleşmiştir.

Tablo 1. Öğretmenlerin illere göre dağılımı

İller	n	%
Adana	234	11,5
Ankara	311	15,3
Erzurum	54	2,6
İstanbul	437	21,4
İzmir	285	14,0
Kayseri	130	6,4
Malatya	116	5,7
Sakarya	132	6,5
Samsun	80	3,9
Tekirdağ	120	5,9
Trabzon	50	2,5
Şanlıurfa	90	4,4
Toplam	2039	100,0



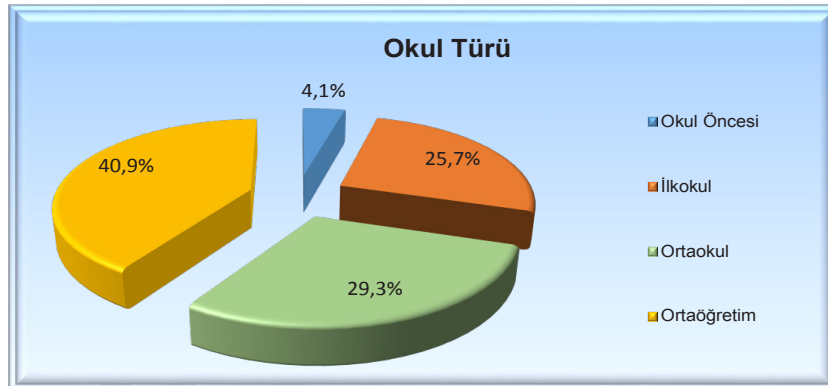
Grafik 1. Öğretmenlerin illere göre dağılımı

3.1.2. Okul Türü

Tablo 2. Öğretmenlerin çalıştıkları okul türleri

Okul Türü	n	%
Okul Öncesi	84	4,1
İlkokul	525	25,7
Ortaokul	597	29,3
Ortaöğretim	833	40,9
Toplam	2039	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %4,1'i okul öncesi, %25,7'si ilkokul, %29'u ortaokul, %40,9'u ise ortaöğretim kurumlarında çalışmaktadır. Bu oranlar MEB kamu okullarında çalışan öğretmen oranlarıyla benzerlik göstermektedir.



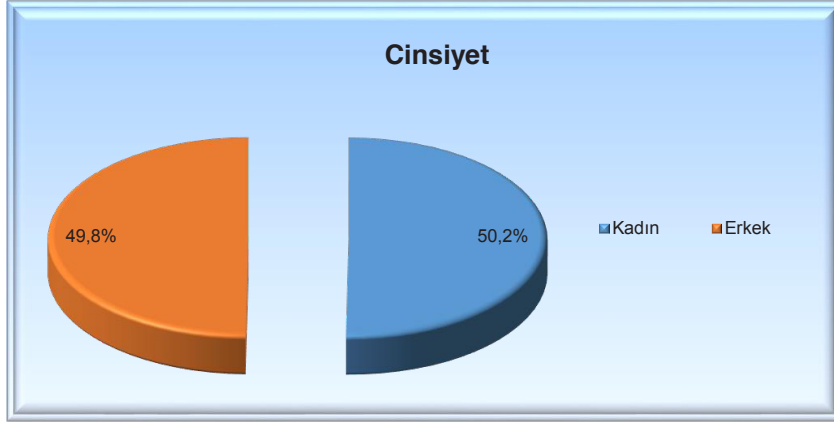
Grafik 2. Öğretmenlerin çalıştıkları okul türleri

3.1.3. Cinsiyet

Tablo 3. Öğretmenlerin cinsiyeti

Cinsiyet	n	%
Kadın	1024	50,2
Erkek	1015	49,8
Toplam	2039	100,0

Ankete katılan öğretmenlerin %50,2'si kadın, %49,8'i erkektir. Bu dağılım kamuda çalışan öğretmenlerin oranıyla hemen hemen aynıdır.



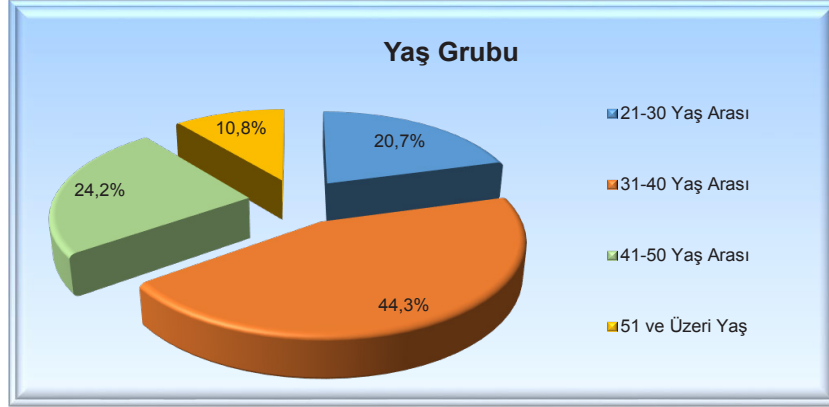
Grafik 3. Öğretmenlerin cinsiyeti

3.1.4. Yaş Grubu

Tablo 4. Öğretmenlerin yaş grupları

Yaş Grubu	n	%
21-30 Yaş Arası	422	20,7
31-40 Yaş Arası	904	44,3
41-50 Yaş Arası	493	24,2
51 ve Üzeri Yaş	220	10,8
Toplam	2039	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu (%44,3) 31-40 yaş arasındadır. Buna göre her 3 öğretmenden 2'si (%65) 40 yaş ve altındadır.



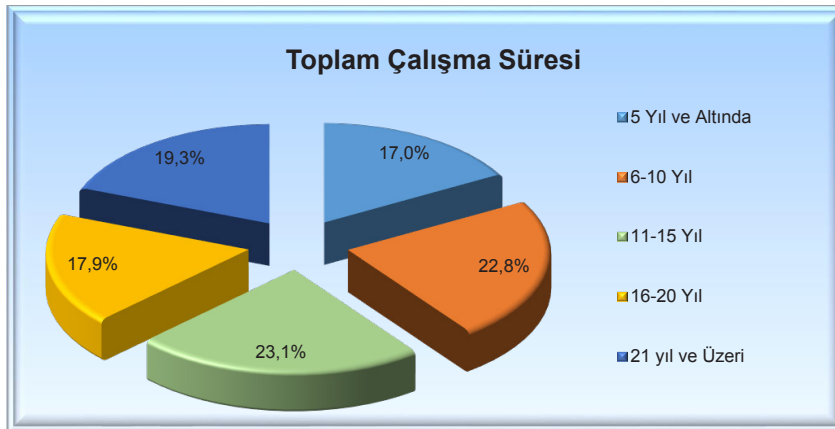
Grafik 4. Öğretmenlerin yaş grupları

3.1.5. Çalışma Süresi

Tablo 5. Öğretmenlerin toplam çalışma süreleri

Toplam Çalışma Süresi	N	%
5 Yıl ve Altında	347	17,0
6-10 Yıl	465	22,8
11-15 Yıl	470	23,1
16-20 Yıl	364	17,9
21 yıl ve Üzeri	393	19,3
Toplam	2039	100,0

Araştırmaya katılan her 5 öğretmenden 2'sinin (%39,8) 10 yıl ve altında bir mesleki kıdeme sahip olduğu görülmektedir. Bu sonuç Milli Eğitim Bakanlığı verileriyle de paralellik göstermektedir.



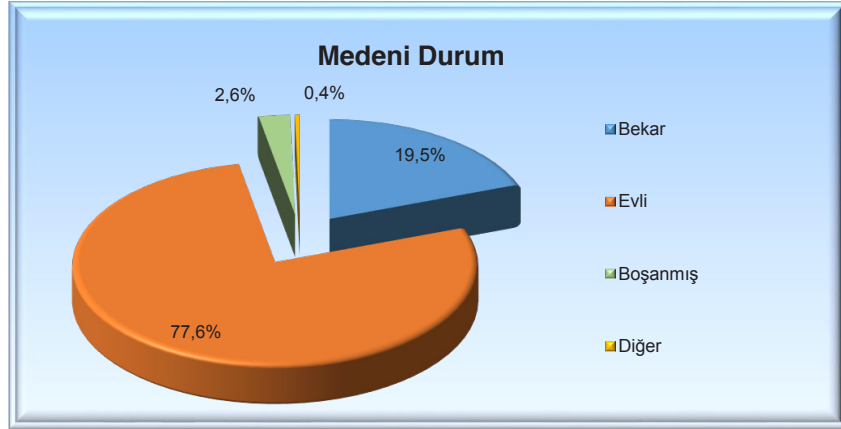
Grafik 5. Öğretmenlerin toplam çalışma süreleri

3.1.6. Medeni Durum

Tablo 6. Öğretmenlerin medeni durumları

Medeni Durum	n	%
Bekâr	397	19,5
Evli	1582	77,6
Boşanmış	52	2,6
Diğer	8	0,4
Toplam	2039	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %77,6'sı evli, %19,5'i bekâr, %2,6'sı boşanmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %0,4'ü ise medeni durumlarının “diğer” olarak ifade edilen grupta yer aldığını belirtmiştir.



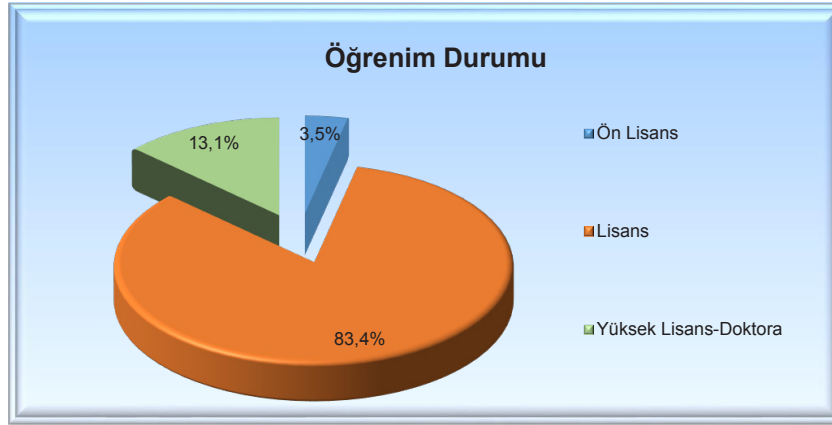
Grafik 6. Öğretmenlerin medeni durumları

3.1.7. Öğrenim Durumu

Tablo 7. Öğretmenlerin öğrenim durumları

Öğrenim Durumu	n	%
Ön Lisans	72	3,5
Lisans	1699	83,4
Yüksek Lisans-Doktora	268	13,1
Toplam	2039	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %83,4'ü lisans, %13,1'i yüksek lisans veya doktora, %3,5'i ise ön lisans derecesine sahiptir.



Grafik 7. Öğretmenlerin öğrenim durumları

3.1.8. Yıldırmaya Maruz Kalma

Tablo 8. Öğretmenlerin yıldırmaya maruz kalma durumları

Çalıştığınız süre boyunca herhangi bir şekilde yıldırmaya maruz kaldınız mı?	n	%
Evet	931	45,7
Hayır	1108	54,3
Toplam	2039	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %45,7'si çalıştığı süre boyunca herhangi bir şekilde yıldırmaya maruz kaldığını belirtmiştir. Buna göre her 2 öğretmenden 1'i, çalışma hayatında yıldırmaya maruz kalmıştır.



Grafik 8. Öğretmenlerin yıldırmaya maruz kalma durumları

Tablo 9. Öğretmenlerin yıldırımaya maruz kalma durumlarının illere göre dağılımı ve ki-kare analizi sonuçları

	Çalıştığınız süre boyunca herhangi bir şekilde yıldırımaya maruz kaldınız mı?		Toplam	
	Evet	Hayır		
İller	Adana	97 41,5%	137 58,5%	234 100,0%
	Ankara	161 51,8%	150 48,2%	311 100,0%
	Erzurum	18 33,3%	36 66,7%	54 100,0%
	İstanbul	179 41,0%	258 59,0%	437 100,0%
	İzmir	109 38,2%	176 61,8%	285 100,0%
	Kayseri	42 32,3%	88 67,7%	130 100,0%
	Malatya	49 42,2%	67 57,8%	116 100,0%
	Sakarya	96 72,7%	36 27,3%	132 100,0%
	Samsun	55 68,8%	25 31,3%	80 100,0%
	Tekirdağ	62 51,7%	58 48,3%	120 100,0%
	Trabzon	31 62,0%	19 38,0%	50 100,0%
	Şanlıurfa	32 35,6%	58 64,4%	90 100,0%
	Toplam	931 45,7%	1108 54,3%	2039 100,0%

$\chi^2_{11} = 96,74$ s.d.=11 P=0,001

Tablo 9 incelendiğinde çalıştığı süre boyunca herhangi bir şekilde yıldırımaya maruz kalan öğretmenlerin; diğer illere oranla, Sakarya, Samsun ve Trabzon illerinde daha fazla Kayseri, Erzurum ve Şanlıurfa illerinde ise daha az olduğu görülmektedir.

Tablo 10 incelendiğinde, yıldırma olarak tanımlanan tutum ve davranışların yer aldığı tablolar gösterilmeden; “Çalıştığınız süre boyunca herhangi bir şekilde yıldırımaya

Tablo 10. Öğretmenlerin yıldırımaya maruz kalma durumlarının çalıştıkları okul türüne göre dağılımı ve ki-kare analizi sonuçları

	Çalıştığınız süre boyunca herhangi bir şekilde yıldırımaya maruz kaldınız mı?		Toplam	
	Evet	Hayır		
Okul Türü	Okul Öncesi	28 33,3%	56 66,7%	84 100,0%
	İlkokul	216 41,1%	309 58,9%	525 100,0%
	Ortaokul	281 47,1%	316 52,9%	597 100,0%
	Ortaöğretim	406 48,7%	427 51,3%	833 100,0%
	Toplam	931 45,7%	1108 54,3%	2039 100,0%

$\chi^2_3 = 13,12$ s.d.=3 P=0,004

maruz kaldınız mı?” sorusu, en çok sırasıyla (%48,7 ve %47,1) ortaöğretim kurumlarında ve ortaokullarda görev yapan öğretmenler tarafından “*evet*” şeklinde yanıtlandığı görülmektedir. Buna göre ortaöğretim kurumlarıyla ortaokullarda görev yapan her 2 öğretmenden 1'i çalıştığı süre boyunca herhangi bir şekilde yıldırımaya maruz kaldığını ifade etmektedir.

Tablo 11 incelendiğinde, yıldırma olarak tanımlanan tutum ve davranışların yer aldığı tablolar gösterilmeden; “*Çalıştığınız süre boyunca herhangi bir şekilde yıldırımaya maruz kaldınız mı?*” sorusunu, yüksek lisans/doktora derecesine sahip öğretmenlerin, lisans ve ön lisans derecesine sahip öğretmenlere oranla daha fazla “*evet*” şeklinde yanıtladıkları görülmektedir.

Tablo 11. Öğretmenlerin yıldırımaya maruz kalma durumlarının öğrenim durumlarına göre dağılımı ve ki-kare analizi sonuçları

		Çalıştığınız süre boyunca herhangi bir şekilde yıldırımaya maruz kaldınız mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
Öğrenim Durumu	Ön Lisans	37 51,4%	35 48,6%	72 100,0%
	Lisans	751 44,2%	948 55,8%	1699 100,0%
	Yüksek Lisans-Doktora	143 53,4%	125 46,6%	268 100,0%
Toplam		931 45,7%	1108 54,3%	2039 100,0%

$\chi^2_h = 8,81$ s.d.=2 P=0,012

3.1.9. Yıldırmaı Önemeye Yönelik Politikalar

Tablo 12. Okullarda yıldırmaı önemeye yönelik politikaların olma durumu

Okulunuzda yıldırmaı önemeye dönük herhangi bir politika mevcut mu?	n	%
Evet	483	24,3
Hayır	1506	75,7
Toplam	1989	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %75,7'si çalıştığı okulda yıldırmaı önemeye dönük herhangi bir politika olmadığını; %24,3'ü ise olduğunu ifade etmiştir. Bu verilere göre, her 4 okulun 3'ünde, maruz kalınan yıldırmaı önemeye dönük herhangi bir resmi, kurumsallaşmış aracın olmadığını anlaşılmaktadır.



Grafik 9. Okullarda yıldırmaı önlemeye yönelik politikaların olma durumu

Tablo 13, araştırmaya dâhil edilen 12 ilden, Sakarya, Adana ve Samsun'daki okullarda yıldırmaı önlemeye yönelik politikaların diğer illere oranla daha fazla, şanlıurfa ve Erzurum'da ise daha az olduğunu göstermektedir. Bu veriler, iller bazında öğret-

Tablo 13. Okullarda yıldırmaı önlemeye yönelik politikaların olma durumunun illere göre dağılımı ve ki-kare analizi sonuçları

	Okulunuzda yıldırmaı önlemeye dönük herhangi bir politika mevcut mu?		Toplam
	Evet	Hayır	
Adana	73 32,6%	151 67,4%	224 100,0%
Ankara	71 23,3%	234 76,7%	305 100,0%
Erzurum	8 14,8%	46 85,2%	54 100,0%
İstanbul	94 21,7%	339 78,3%	433 100,0%
İzmir	73 26,2%	206 73,8%	279 100,0%
Kayseri	34 27,9%	88 72,1%	122 100,0%
Malatya	17 15,5%	93 84,5%	110 100,0%
Sakarya	46 35,9%	82 64,1%	128 100,0%
Samsun	25 31,3%	55 68,8%	80 100,0%
Tekirdağ	20 16,9%	98 83,1%	118 100,0%
Trabzon	10 20,8%	38 79,2%	48 100,0%
şanlıurfa	12 13,6%	76 86,4%	88 100,0%
Toplam	483 24,3%	1506 75,7%	1989 100,0%

$$\chi^2_{11} = 39,58 \quad s.d. = 11 \quad P = 0,001$$

menlerin yıldırımaya maruz kalma durumlarına ilişkin verilerle karşılaştırıldığında, en çok yıldırımaya maruz kalınan üç ilden ikisi olan Sakarya ve Samsun'da yıldırımaya önlemeye yönelik politikaların da, diğer illere oranla, daha fazla, yıldırımaya en az maruz kalınan üç ilden ikisi olan Erzurum ve Şanlıurfa'da ise yıldırımaya önlemeye yönelik politikaların da, diğer illere oranla, daha az olduğu görülmektedir.

Tablo 14, ilkokullarda yıldırımaya önlemeye yönelik politikaların diğer okul türlerine göre daha fazla olduğunu göstermektedir. Bu veriler okul türleri açısından, öğretmen-

Tablo 14. Okullarda yıldırımaya önlemeye yönelik politikaların olma durumunun öğretmenlerin çalıştıkları okul türüne göre dağılımı ve ki-kare analizi sonuçları

		Okulunuzda yıldırımaya önlemeye dönük herhangi bir politika mevcut mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Okul Türü	Okul Öncesi	16 20,5%	62 79,5%	78 100,0%
	İlkokul	156 30,4%	357 69,6%	513 100,0%
	Ortaokul	144 24,8%	437 75,2%	581 100,0%
	Ortaöğretim	167 20,4%	650 79,6%	817 100,0%
	Toplam	483 24,3%	1506 75,7%	1989 100,0%

$$\chi^2_{(7)} = 31,01 \quad s.d. = 7 \quad P = 0,001$$

menlerin çalışma hayatı boyunca herhangi bir şekilde yıldırımaya maruz kalma durumlarına ilişkin verilerle karşılaştırıldığında, ortaöğretimde; “Çalıştığınız süre boyunca herhangi bir şekilde yıldırımaya maruz kaldınız mı?” sorusuna, oransal olarak en çok “evet” yanıtının çıktığı görülürken; “okulunuzda yıldırımaya önlemeye dönük herhangi bir politika mevcut mu?” sorusuna ise en az “evet” yanıtının çıktığı görülmektedir.

3.1.10. Yıldırımaya Önlemeye Yönelik Politikaların Amacına Uygunluğu

Tablo 15. Okullarda yıldırımaya önlemeye yönelik politikaların olma durumunun amacına uygun uygulanma durumu

Okulunuzda yıldırımaya önlemeye dönük politikaların amacına uygun şekilde uygulandığını düşünüyor musunuz?	n	%
Kesinlikle Evet	202	41,8
Kısmen Evet	244	50,5
Kesinlikle Hayır	37	7,7
Toplam	483	100,0

Okullarında yıldırmaı önlemeye dönük herhangi bir politika olduğunu belirten öğretmenlerin %41,8'i, bu politikaların kesinlikle amacına uygun şekilde %50,5'i ise kısmen amacına uygun şekilde uygulandığını ifade ederken, %7,7'si kesinlikle amacına uygun uygulanmadığını ifade etmiştir.



Grafik 10. Okullarda yıldırmaı önlemeye yönelik politikaların amacına uygun uygulanma durumu

3.2. Yıldırma Algısı

Öğretmenlerin yıldırma algı düzeyleri aşağıda verilen soru seti ile ölçülmeye çalışılmıştır. Algıya ilişkin yüzde dağılımları Tablo 16 ve 17'de verilmiştir. Öğretmenlerin algı düzeyleri, Tablo 16 ve Tablo 17'de belirtilen yıldırmaı ilişkin maddeler üzerinden ölçülmüş ve tablo üzerinde ölçme için kullanılan 5 düzey için en düşük ve en yüksek yüzde değerler koyu olarak işaretlenmiştir.

Tablo 16. Öğretmenlerin yıldırma ilişkisi algılarının yüzde dağılımı

Yıldırma İlişkin Maddeler	ALGI (%)				
	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
Amirlerimin bana bağırması, azarlaması, hakaret içerikli sözler kullanması	24,5	13,8	17,5	13,0	31,2
Başkalarının önünde kötü/gülünc duruma düşmemi sağlayacak sözlerin sarf edilmesi ya da eylemlerin yapılması	24,6	13,1	15,8	13,3	33,2
Amirlerim ya da meslektaşlarım tarafından okulda istenmediğim sözle ya da davranışla ifade edilmesi	28,5	12,5	13,3	11,7	34,0
Topluluk içine girdiğimden süregiden konuşmanın kesilmesi veya konunun değiştirilmesi	18,7	18,9	25,2	19,4	17,8
Jestler, bakışlar ve imalar yoluyla başkalarıyla iletişim kurmanın engellenmesi	23,7	17,1	17,1	20,0	22,1
Benimle iletişim kuran meslektaşlarının engellenmesi, azarlanması, uyarılması, tehdit edilmesi	31,2	11,7	12,8	14,1	30,2
Yalnız iken benimle selamlaşan ya da konuşan kişilerin topluluk içinde iletişimden kaçınması	24,4	17,0	17,8	16,3	24,5
Üstlerim ile iletişimimin engellenmesi	33,0	14,6	12,3	14,4	25,7
Davranışlarının başkalarına "yağ çekme" ya da başkalarını "küçümseme" olarak değerlendirilmesi	31,3	16,3	17,1	14,2	21,1
Başkalarının yanında (öğrenci, veli, meslektaş) yüksek sesle azarlanmam	34,8	9,5	10,9	12,3	32,5
Başkalarına (öğrenci, veli, meslektaş) benim hakkımda küçültücü ifadeler kullanılması ya da başarısız gösterilmem	25,7	13,2	14,2	15,1	31,8
Onur kırıcı şakalar yapılması	33,8	15,2	10,9	14,1	26,0
Yaptığım hataların tekrar tekrar yüzüme vurulması	27,9	19,9	10,7	14,2	27,3
Başkalarının hatalarından dolayı sorumluluk yüklenilmesi ya da hoşça gitmeyen durumların sorumlusuymuşum gibi gösterilmem	24,0	17,1	15,0	15,7	28,2
Tarafıma verilen görevlerde diğerlerinden farklı şekilde sıkı kontrol altında tutulmam	23,6	19,0	12,4	16,1	28,9
Ders esnasında kontrol amaçlı sınıfın kapısının amirlerim tarafından açılması ya da dinlenmesi	26,3	18,0	13,3	13,7	28,7
Başkalarının bana karşı olumsuz davranışlar içine girmesinin teşvik edilmesi ya da olumsuz davranışlarının desteklenmesi (öğrencilerden, derslerde anlattıklarım ile ilgili bilgi taşımalarının istenmesi gibi)	27,5	16,4	12,5	12,3	31,3
Okul içi ve dışı etkinliklerde/sosyal faaliyetlerde aktif görev almamın engellenmesi	32,2	13,8	14,1	16,5	23,4
Sürekli olarak hakkımda şikayet olduğunun söylenmesi ya da isimsiz veya imzasız yazılı şikayetlerin dikkate alınması	31,5	14,2	10,3	12,7	31,3
Sözlü veya yazılı tehditlerde bulunulması (örn: ders verilmemesi ya da disiplin soruşturması açılması ile tehdit edilmek)	33,7	12,4	9,2	10,0	34,7
Geçersiz nedenlerle sözlü veya yazılı olarak sıklıkla uyarılmam	28,3	15,0	12,0	11,2	33,5
Geçersiz nedenlerle disiplin kurallarının uygulanmasında ayrımcı davranışla karşılaşmam ya da disiplin cezası ile cezalandırılmam	36,8	10,1	8,4	11,1	33,6
Soruşturmalarda savunma hakkı kullanmamın engellenmesi	38,1	12,3	7,5	9,3	32,8
Çalışma ortamımın fiziksel olarak rahatsız edici hale getirilmesi	30,7	15,2	8,8	14,5	30,8
Ortalıkta gözükmem için (kütüphane gibi) gözden ırak yerlerde zaman geçirmemin istenmesi	39,5	10,7	7,5	11,4	30,9
Özgüvenimi, özsaygımı veya itibarımı olumsuz etkileyen, başkalarının yapmak istemediği işleri yapmaya zorlanmak (okul kütüphanesi memuru gibi görevlendirilmek gibi)	37,0	12,5	8,2	10,7	31,6

Tablo 17. Öğretmenlerin yıldırma algılarının yüzde dağılımı

Yıldırma İlişkin Maddeler	ALGI (%)				
	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
Öğretmenlik yerine, istenmeyen idari işlerde çalıştırılmak (müdür yardımcısının işlerinin yaptırılması)	35,4	15,9	10,5	11,7	26,5
Atama, terfi ve idari işlerde engellerle karşılaşmam ya da meslektaşlarımla aynı ölçütlere göre değerlendirilmemem	30,9	15,5	8,9	12,0	32,7
Yaptığım işlerin haksızca ya da sürekli olarak eleştirilmesi veya başarımın küçümsenmesi	28,0	16,6	11,5	10,6	33,3
Başarısızlıkla sonuçlanma olasılığı yüksek işlerde görevlendirilmem	35,4	17,1	8,3	12,8	26,4
Verilen görevler için gerçekçi olmayan bitirme sürelerinin verilmesi	32,9	15,6	11,1	12,9	27,5
Görevim ile ilgili aldığım kararların ya da yaptığım uygulamaların haksızca sorgulanması	26,9	19,2	11,0	13,1	29,8
Verilen görevin haber verilmeden değiştirilmesi veya geri alınması	29,6	18,9	10,2	13,8	27,5
Meslektaşlarımdan farklı olarak aşırı ders yükü verilmesi	33,2	17,3	11,4	12,0	26,1
Ders saati veya boş gün konusunda tarafıma yönelik ayrımcı muamele yapılması	29,9	16,9	10,8	12,5	29,9
Kişisel ve mesleki gelişim sağlayabilecek etkinliklere katılmama izin verilmemesi ya da eğitime (yüksek lisans veya doktora gibi) devam etmeyi engelleyici tutum ve davranışlara maruz kalmak	37,2	13,5	9,5	11,3	28,5
Sendika veya sivil toplum kuruluşu üyeliğim ile ilgili olumsuz/etiketleyici imalarda bulunulması	25,9	16,5	12,8	13,4	31,4
Diş görünüşüm ve kıyak kıyafetle ilgili olumsuz imalarda ya da aşağılayıcı davranışlarda bulunulması	32,9	12,9	12,6	11,3	30,3
Psikolojik sorun sahibiymiş gibi gösterilmem ya da tedaviye ihtiyacım olduğunun ima edilmesi	42,4	8,4	6,3	10,0	32,9
Hastalık nedeniyle tarafıma verilen sağlık raporlarına şüpheli yaklaşılması veya bundan dolayı tarafıma olumsuz davranılması	37,3	11,0	12,3	9,9	29,5
Telefon, e-posta ya da sosyal medya kullanılarak kasıtlı olarak rahatsız edilmem	43,2	9,2	8,5	8,2	30,9
İftira atılması ya da hakkımda asılsız dedikodu çıkarılması	35,8	10,1	10,3	9,6	34,2
Tutarsızlıkla suçlanmam ya da güvenilmez olduğumun ima edilmesi	38,8	8,5	9,8	11,5	31,4
Özel yaşamımla ilgili olumsuz imalarda bulunulması veya alay edilmesi	40,9	9,8	8,4	9,3	31,6
Küçük düşürücü lakap takılması	43,7	7,8	9,1	7,7	31,7
Herhangi bir rahatsızlığım veya fiziksel engelim ile alay edilmesi; küçük düşürmek için vücut hareketlerimin veya sesimin taklit edilmesi	45,2	6,5	8,8	8,0	31,5
Dini değerlerim ile alay edilmesi, küçümsenmesi	37,3	10,3	10,0	11,9	30,5
Doğum yerim, geldiğim bölge ya da etnik kökenim ile ilgili olumsuz imalarda ya da davranışlarda bulunulması	36,8	14,1	9,2	10,9	29,0
Cinsel içerikli şakalar yapılması, hareketler, imalarda bulunulması ya da teklifler yapılması	45,5	6,3	9,7	8,7	29,8
Fiziksel şiddet ima eden tehditler yapılması	44,2	9,1	7,7	9,9	29,1
Şahsi eşyalarıma kazara zarar verilmiş gibi davranılması ya da ciddi zararlar verilmesi	46,0	8,1	6,8	11,1	28,0

3.2.1. Yıldırma Algı Puanı

Öğretmenlerin yıldırma algılarını ölçmeye yönelik 51 madde için 5'li Likert tipi ölçek kullanılmıştır. "Hiçbir zaman": 1, "Nadiren": 2, "Bazen": 3, "Çoğu zaman": 4 ve "Her zaman": 5 olarak olumsuzdan olumluya doğru 1'den 5'e kadar skorlarla numaralandırılmıştır. Anketi cevaplayan her bir öğretmen için; bu 51 maddelik ölçeğe verilen cevap skorları toplanmış ve algı puanı hesaplanmıştır. Bu durumda anketi yanıtlayan her bir öğretmenin algı puanı; en düşük 51, en yüksek 255 puan olacak şekilde, bu alt-üst sınırlar içinde yer almaktadır. Her öğretmen için hesaplanan bu algı puanı kullanılarak; il, cinsiyet, yaş grubu, çalışma süresi, medeni durum ve öğrenim durumu gibi değişkenler bakımından kendi içlerinde algı puanı ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı farkların olup olmadığına ilişkin, Varyans Analizi (ANOVA) ve

Bağımsız Örnekler T Testi kullanılarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. ANOVA sonucunda anlamlı çıkan sonuçlardan sonra ise TUKEY testi yapılmış ve ikili karşılaştırmalar sonucunda bu anlamlı farkın hangilerinden kaynaklandığı ortaya konmuştur.

3.2.2. İl

Tablo 18. Öğretmenlerin illere göre algı puanlarının dağılımı ve ANOVA sonuçları

İller	Ort.	n	ss	F	P
Adana	132,97	231	72,771		
Ankara	157,36	303	71,109		
Erzurum	152,70	54	72,738		
İstanbul	167,52	437	75,076		
İzmir	140,16	285	78,103		
Kayseri	125,94	130	76,571		
Malatya	117,64	116	69,801	8,435	0,001
Sakarya	162,12	132	65,252		
Samsun	131,53	79	71,842		
Tekirdağ	160,72	120	75,016		
Trabzon	138,34	50	75,755		
Şanlıurfa	144,42	90	79,460		
Toplam	148,40	2027	75,380		

İller bazında öğretmenlerin yıldırma algı puanı ortalaması 148,4 olarak hesaplanmıştır. Buna göre 7 ilde (Adana, İzmir, Kayseri, Malatya, Samsun, Trabzon, Şanlıurfa) öğretmenlerin yıldırma algı puanı ortalaması, genel ortalamanın altında, 5 ilde (Ankara, Erzurum, İstanbul, Tekirdağ, Sakarya) ise üzerindedir. İstanbul, 12 il arasında öğretmenlerin yıldırma algı puanı ortalaması açısından en yüksek, Malatya ise en düşük ortalamaya sahiptir.

3.2.3. Okul Türü

Tablo 19. Öğretmenlerin okul türlerine göre algı puanlarının dağılımı ve ANOVA sonuçları

Okul Türü	Ort.	N	ss	F	P
Okul Öncesi	169,69	84	74,420		
İlkokul	156,75	517	76,680		
Ortaokul	147,18	596	78,071	6,504	0,001
Ortaöğretim	141,91	830	71,867		
Toplam	148,40	2027	75,380		

Tablo 19'daki analiz ve sonrasında yapılan TUKEY testi sonuçlarına göre; okul öncesi öğretmenlerinin yıldırma algı puanı, ortaokul ve ortaöğretimde ki öğretmenlerin yıldırma algı puanından, ilkokul öğretmenlerinin yıldırma algı puanı ise ortaöğretimde görev yapan öğretmenlerin yıldırma algı puanından daha yüksektir.

3.2.4. Cinsiyet

Tablo 20. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre algı puanlarının dağılımı ve bağımsız örnekler t testi sonuçları

Cinsiyet	Ort.	N	ss	t	P
Kadın	155,03	1016	72,479	3,983	0,001
Erkek	141,74	1011	72,694		

Analiz sonuçlarına göre kadın öğretmenlerin yıldırma algı puanı ortalaması erkek öğretmenlerin yıldırma algı puanı ortalamasından yüksektir.

3.2.5. Yaş Grubu

Tablo 21. Öğretmenlerin yaşlarına göre algı puanlarının dağılımı ve ANOVA sonuçları

Yaş Grubu	Ort.	n	ss	F	P
21-30 Yaş Arası	158,98	419	76,212	18,726	0,001
31-40 Yaş Arası	153,88	899	76,786		
41-50 Yaş Arası	143,68	489	73,951		
51 ve Üzeri Yaş	116,33	220	60,802		
Toplam	148,40	2027	75,380		

21-30 yaş grubundaki öğretmenlerin yıldırma algı puanı ortalaması, sırasıyla 31-40 yaş, 41-50 yaş ve 51 ve üzeri yaş grubundaki öğretmenlerin yıldırma algı puanı ortalamasından yüksektir. Bu verilere göre, yıldırma algı puanı ortalaması en düşük olan yaş grubu 51 ve üzeri yaş grubudur.

3.2.6. Çalışma Süresi

Tablo 22. Öğretmenlerin çalışma sürelerine göre algı puanlarının dağılımı ve ANOVA sonuçları

Toplam Çalışma Süresi	Ort.	n	ss	F	P
5 Yıl ve Altında	164,18	344	77,032	18,445	0,001
6-10 Yıl	144,64	465	76,841		
11-15 Yıl	163,53	464	73,710		
16-20 Yıl	143,11	361	75,579		
21 yıl ve Üzeri	126,03	393	66,998		
Toplam	148,40	2027	75,380		

Araştırmaya katılan öğretmenlerin yıldırma algı puanı ortalaması çalışma süreleri açısından analiz edildiğinde, çalışma süresi 5 yıl ve altında olan öğretmenlerin algı puanı ortalaması sırasıyla çalışma süreleri 11-15 yıl, 6-10 yıl, 16-20 yıl ve 21 yıl ve üzeri olan öğretmenlerin yıldırma algı puanı ortalamasından yüksektir. Bu verilere göre, çalışma süresi 21 yıl ve üzeri olan öğretmenlerin yıldırma algı puanı ortalaması en düşüktür.

3.2.7. Medeni Durum

Tablo 23. Öğretmenlerin medeni durumlarına göre algı puanlarının dağılımı ve ANOVA sonuçları

Medeni Durum	Ort.	n	ss	F	P
Bekâr	158,27	392	74,752		
Evli	146,87	1575	75,691		
Boşanmış	122,71	52	63,465	4,598	0,003
Diğer	133,50	8	60,950		
Toplam	148,40	2027	75,380		

Bekâr öğretmenlerin yıldırma algı puanı ortalaması evli, boşanmış ve medeni durum açısından “diğer” grubunda yer alan öğretmenlerin algı puanı ortalamasından büyüktür.

3.2.8. Öğrenim Durumu

Tablo 24. Öğretmenlerin öğrenim durumlarına göre algı puanlarının dağılımı ve ANOVA sonuçları

Öğrenim Durumu	Ort.	n	ss	F	P
Ön Lisans	124,74	69	72,651		
Lisans	148,58	1690	76,238		
Yüksek Lisans-Doktora	153,32	268	69,535	3,988	0,019
Toplam	148,40	2027	75,380		

Ön lisans derecesine sahip öğretmenlerin yıldırma algı puanı ortalaması lisans ve yüksek lisans/doktora derecesine sahip öğretmenlerin algı puanı ortalamasından küçüktür.

3.2.9. Yıldırma Maruz Kalma

Tablo 25. Öğretmenlerin yıldırma maruz kalma durumlarına göre algı puanlarının dağılımı ve ANOVA sonuçları

Çalıştığınız süre boyunca herhangi bir şekilde yıldırma maruz kaldınız mı?	Ort.	n	ss	t	P
Evet	133,87	919	68,007		
Hayır	160,45	1108	79,015	8,136	0,001

Analiz sonuçlarına göre, çalıştığı süre boyunca herhangi bir şekilde yıldırma maruz kalan öğretmenlerin yıldırma algı puanı ortalaması, yıldırma maruz kalmayan öğretmenlerin algı puanı ortalamasından küçüktür.

3.2.10. Yıldırımaya Maruz Kalma Sayısı

Tablo 26. Öğretmenlerin çalışma hayatları boyunca yıldırımaya maruz kalma sayılarına göre algı puanlarının dağılımı ve ANOVA sonuçları

Çalışma hayatınızda kaç kere yıldırımaya maruz kaldığınız?	Ort.	N	ss	F	P
Bir defa	113,42	218	61,776		
2-5 defa	132,38	397	70,686		
6-9 defa	153,96	73	69,433	15,202	0,001
10 defa ve üzeri	156,38	159	60,661		
Toplam	133,87	847	68,221		

Analiz sonuçları, öğretmenlerin yıldırımaya maruz kalma sayısı ile yıldırımaya ilişkin algı puanı ortalaması arasında bir ilişki olduğunu; yıldırımaya maruz kalma sayısı arttıkça yıldırımaya ilişkin algı puanı ortalamasının yükseldiğini, yıldırımaya maruz kalma sayısı azaldıkça yıldırımaya ilişkin algı puanı ortalamasının düştüğünü göstermektedir. Buna göre çalışma hayatları boyunca bir kez yıldırımaya maruz kalan öğretmenlerin yıldırımaya ilişkin algı puanı ortalaması, çalışma hayatları boyunca sırasıyla 2-5 defa, 6-9 defa ve 10 defa ve üzerinde yıldırımaya maruz kalan öğretmenlerin yıldırımaya ilişkin algı puanı ortalamasından düşüktür. Çalışma hayatları süresince 10 defa ve üzerinde yıldırımaya maruz kalan öğretmenlerin yıldırımaya ilişkin algı puanı ortalaması ise en yüksektir.

3.3. Yıldırma Tecrübesi

Bu çalışmada, öğretmenlerin yıldırımaya ilişkin algı düzeylerinin belirlenmesinin yanı sıra (maruz kalınan yıldırma tecrübesinin, yıldırımaya mücadelede etkin politikaların geliştirilmesi açısından önemli olduğu düşüncesinden hareketle), tecrübe edilen yıldırmanın hangi biçimlerde ortaya çıktığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Maruz kalınan yıldırımaya ilişkin yüzde dağılımları Tablo 27 ve 28'de yer almaktadır. Buna göre öğretmenlerin maruz kaldıkları yıldırma, Tablo 27 ve Tablo 28'de belirtilen yıldırımaya ilişkin maddeler üzerinden ölçülmüş ve tablo üzerinde ölçme için kullanılan 5 düzey için en düşük ve en yüksek yüzde değerler koyu olarak işaretlenmiştir.

Tablo 27. Öğretmenlerin maruz kaldıkları yıldırmanın yüzde dağılımı

Yıldırma İlişkin Maddeler	MARUZ KALINAN (%)				
	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
Amirlerimin bana bağırması, azarlaması, hakaret içerikli sözler kullanması	37,2	20,3	28,1	7,8	6,6
Başkalarının önünde kötü/gülünç duruma düşmemi sağlayacak sözlerin sarf edilmesi ya da eylemlerin yapılması	42,9	18,5	24,6	7,2	6,8
Amirlerim ya da meslektaşlarım tarafından okulda istenmediğim sözle ya da davranışla ifade edilmesi	48,7	18,7	16,8	8,3	7,4
Topluluk içine girdiğimde süregiden konuşmanın kesilmesi veya konunun değiştirilmesi	35,7	26,8	22,1	11,0	4,4
Jestler, bakışlar ve imalar yoluyla başkalarıyla iletişim kurmanın engellenmesi	47,1	20,8	15,1	12,2	4,8
Benimle iletişim kuran meslektaşlarımın engellenmesi, azarlanması, uyarılması, tehdit edilmesi	59,2	13,9	13,0	7,0	7,0
Yalnız iken benimle selamlaşan ya da konuşan kişilerin topluluk içinde iletişimden kaçınması	44,5	20,2	19,9	7,4	7,9
Üstlerim ile iletişimimin engellenmesi	53,8	22,8	14,0	6,2	3,1
Davranışlarının başkalarına "yağ çekme" ya da başkalarını "küçümseme" olarak değerlendirilmesi	58,6	17,9	14,9	7,1	1,6
Başkalarının yanında (öğrenci, veli, meslektaş) yüksek sesle azarlanmam	61,1	15,0	11,3	9,1	3,5
Başkalarına (öğrenci, veli, meslektaş) benim hakkımda küçültücü ifadeler kullanılması ya da başarısız gösterilmem	45,6	18,8	20,5	9,5	5,5
Onur kırıcı şakalar yapılması	63,4	20,3	8,5	6,1	1,7
Yaptığım hataların tekrar tekrar yüzüme vurulması	52,3	24,8	13,0	5,8	4,1
Başkalarının hatalarından dolayı sorumluluk yüklenilmesi ya da hoş gitmeyen durumların sorumlusuymuşum gibi gösterilmem	40,6	27,7	16,3	10,7	4,7
Tarafıma verilen görevlerde diğerlerinden farklı şekilde sıkı kontrol altında tutulmam	41,3	28,0	13,4	10,2	7,1
Ders esnasında kontrol amaçlı sınıfın kapısının amirlerim tarafından açılması ya da dinlenmesi	49,0	25,0	11,0	6,2	8,8
Başkalarının bana karşı olumsuz davranışlar içine girmesinin teşvik edilmesi ya da olumsuz davranışlarının desteklenmesi (öğrencilerden, derslerde anlattıklarımla ilgili bilgi taşımalarının istenmesi gibi)	44,7	22,2	16,7	7,0	8,5
Okul içi ve dışı etkinliklerde/sosyal faaliyetlerde aktif görev almamın engellenmesi	51,3	21,8	14,9	7,9	4,1
Sürekli olarak hakkımda şikayet olduğunun söylenmesi ya da isimsiz veya imzasız yazılı şikayetlerin dikkate alınması	49,2	23,0	11,4	10,4	5,9
Sözlü veya yazılı tehditlerde bulunulması (örn: ders verilmemesi ya da disiplin soruşturması açılması ile tehdit edilmek)	54,6	18,4	12,0	6,4	8,6
Geçersiz nedenlerle sözlü veya yazılı olarak sıklıkla uyarılmam	41,2	26,1	17,6	6,5	8,6
Geçersiz nedenlerle disiplin kurallarının uygulanmasında ayrımcı davranışla karşılaşmam ya da disiplin cezası ile cezalandırılmam	63,4	14,4	8,9	8,0	5,3
Soruşturularda savunma hakkı kullanmamın engellenmesi	73,5	16,0	5,8	2,2	2,6
Çalışma ortamının fiziksel olarak rahatsız edici hale getirilmesi	57,9	16,7	10,2	8,0	7,2
Ortalıkta gözükmemem için (kütüphane gibi) gözden ırak yerlerde zaman geçirmemin istenmesi	71,5	13,7	5,9	6,4	2,5
Özgüvenimi, özsaygımı veya itibarımı olumsuz etkileyen, başkalarının yapmak istemediği işleri yapmaya zorlanmak (okul kütüphanesi memuru gibi görevlendirilmek gibi)	68,8	14,3	6,0	8,2	2,8

Tablo 28. Öğretmenlerin maruz kaldıkları yıldırmanın yüzde dağılımı

Yıldırma İlişkin Maddeler	MARUZ KALINAN (%)				
	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
Öğretmenlik yerine, istenmeyen idari işlerde çalıştırılmak (müdür yardımcısının işlerinin yaptırılması)	64,3	19,0	7,2	4,8	4,7
Atama, terfi ve idari işlerde engellerle karşılaşmam ya da meslektaşlarımla aynı ölçütlere göre değerlendirilmemem	56,1	20,2	9,2	5,9	8,6
Yaptığım işlerin haksızca ya da sürekli olarak eleştirilmesi veya başarımın küçümsenmesi	45,6	25,5	14,0	6,5	8,4
Başarısızlıkla sonuçlanma olasılığı yüksek işlerde görevlendirilmem	62,3	21,2	6,6	5,3	4,6
Verilen görevler için gerçekçi olmayan bitirme sürelerinin verilmesi	57,7	28,0	6,6	4,4	3,2
Görevim ile ilgili aldığım kararların ya da yaptığım uygulamaların haksızca sorgulanması	50,2	21,8	12,8	9,0	6,1
Verilen görevin haber verilmeden değiştirilmesi veya geri alınması	53,5	25,9	7,8	6,5	6,2
Meslektaşlarımdan farklı olarak aşırı ders yükü verilmesi	61,8	22,4	7,4	4,8	3,5
Ders saati veya boş gün konusunda tarafıma yönelik ayrımcı muamele yapılması	50,7	21,4	13,2	7,9	6,8
Kişisel ve mesleki gelişim sağlayabilecek etkinliklere katılmama izin verilmemesi ya da eğitime (yüksek lisans veya doktora gibi) devam etmeyi engelleyici tutum ve davranışlara maruz kalmak	65,3	16,6	7,1	6,1	4,9
Sendika veya sivil toplum kuruluşu üyeliğim ile ilgili olumsuz/etiketleyici imalarda bulunulması	41,3	23,4	14,5	8,3	12,5
Dış görünüşüm ve kılık kıyafetimle ilgili olumsuz imalarda ya da aşağılayıcı davranışlarda bulunulması	57,7	16,7	13,0	6,4	6,2
Psikolojik sorun sahibiyim gibi gösterilmem ya da tedaviye ihtiyacım olduğunun ima edilmesi	73,1	9,5	5,5	5,9	6,0
Hastalık nedeniyle tarafıma verilen sağlık raporlarına şüpheli yaklaşılması veya bundan dolayı tarafıma olumsuz davranılması	62,8	17,5	9,8	4,0	5,9
Telefon, e-posta ya da sosyal medya kullanılarak kasıtlı olarak rahatsız edilmem	79,0	10,1	5,0	2,5	3,4
İftira atılması ya da hakkımda asılsız dedikodu çıkarılması	59,1	13,3	13,2	4,9	9,5
Tutarsızlıkla suçlanmam ya da güvenilmez olduğumun ima edilmesi	66,6	12,0	10,4	5,0	5,9
Özel yaşamımla ilgili olumsuz imalarda bulunulması veya alay edilmesi	71,7	14,5	6,0	5,0	2,8
Küçük düşürücü lakap takılması	80,9	7,9	6,0	3,2	1,9
Herhangi bir rahatsızlığım veya fiziksel engelim ile alay edilmesi; küçük düşürmek için vücut hareketlerimin veya sesimin taklit edilmesi	82,7	6,4	4,7	4,1	2,2
Dini değerlerim ile alay edilmesi, küçümsenmesi	65,2	10,8	11,6	7,3	5,0
Doğum yerim, geldiğim bölge ya da etnik kökenim ile ilgili olumsuz imalarda ya da davranışlarda bulunulması	64,0	16,4	9,5	4,6	5,5
Cinsel içerikli şakalar yapılması, hareketler, imalarda bulunulması ya da teklifler yapılması	77,8	7,2	9,6	2,3	3,1
Fiziksel şiddet ima eden tehditlerin yapılması	79,7	10,6	4,9	2,6	2,2
Şahsi eşyalarımın kazara zarar verilmiş gibi davranılması ya da ciddi zararlar verilmesi	81,6	8,4	3,6	3,2	3,1

3.3.1. Yıldırma Maruz Kalma Puanı

Öğretmenlerin yıldırma ile ilişkin tecrübelerini ölçmeye yönelik 51 madde için 5'li Likert tipi ölçek kullanılmıştır. “Hiçbir zaman”: 1, “Nadiren”: 2, “Bazen”: 3, “Çoğu zaman”: 4 ve “Her zaman”: 5 olarak olumsuzdan olumluya doğru, 1’den 5’e kadar skorlarla numaralandırılmıştır. Anketi cevaplayan her bir öğretmen için; bu 51 maddelik ölçeğe verilen cevap skorları toplanmış ve yıldırma maruz kalma puanı hesaplanmıştır. Buna göre, anketi yanıtlayan her bir öğretmenin yıldırma maruz kalma puanı en düşük 51 (en az bir yıldırma maddesine maruz kalmıştır), en yüksek ise 255 puan olacak şekilde, bu alt-üst sınırlar içinde yer almaktadır. Her öğretmen için hesaplanan bu maruz kalma puanı kullanılarak; il, cinsiyet, yaş grubu, çalışma süresi, medeni durum ve eğitim durumu gibi değişkenler bakımından kendi içlerinde

Tablo 29. Öğretmenlerin illere göre yıldırımaya maruz kalma puanlarının dağılımı ve ANOVA sonuçları

Adana	88,64	72	31,836		
Ankara	103,99	139	49,248		
Erzurum	96,57	14	11,202		
İstanbul	89,70	173	36,167		
İzmir	82,02	91	30,924		
Kayseri	73,28	36	16,963		
Malatya	81,77	43	22,317	9,138	0,001
Sakarya	122,18	88	43,560		
Samsun	92,72	46	36,666		
Tekirdağ	98,47	60	42,866		
Trabzon	84,41	29	17,504		
Şanlıurfa	75,90	30	23,611		
Toplam	93,76	821	38,995		

maruz kalma puanı ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı farkların olup olmadığına ilişkin Varyans Analizi (ANOVA) ve Bağımsız Örnekler T Testi kullanılarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. ANOVA sonucunda anlamlı çıkan sonuçlardan sonra ise TUKEY testi yapılmış ve ikili karşılaştırmalar sonucunda bu anlamlı farkın hangilerinden kaynaklandığı ortaya konmuştur.

3.3.2. İl

İller bazında öğretmenlerin yıldırımaya maruz kalma puanı ortalaması 93,76 olarak hesaplanmıştır. Buna göre 8 ilde (Adana, İstanbul, İzmir, Kayseri, Malatya, Samsun, Trabzon, Şanlıurfa) öğretmenlerin yıldırımaya maruz kalma puanı ortalaması, genel ortalamanın altında, 4 ilde (Ankara, Erzurum, Sakarya, Tekirdağ) ise üzerindedir. Sakarya, 12 il arasında öğretmenlerin yıldırımaya maruz kalma puanı ortalaması açısından en yüksek, Kayseri ise en düşük ortalamaya sahiptir.

3.3.3. Okul Türü

Tablo 30. Öğretmenlerin okul türlerine göre yıldırımaya maruz kalma puanlarının dağılımı ve ANOVA sonuçları

Okul Türü	Ort.	n	ss	F	P
Okul Öncesi	100,54	26	47,470		
İlkokul	88,25	170	33,943		
Ortaokul	82,98	262	28,119	16,731	0,001
Ortaöğretim	103,63	363	44,514		
Toplam	93,76	821	38,995		

Tablo 30'daki analiz ve sonrasında yapılan TUKEY testi sonuçlarına göre; ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin yıldırımaya maruz kalma puanı ortalaması, ilk ve ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin yıldırımaya maruz kalma puanı

ortalamalarından yüksektir. Bu değerler, öğretmenlerin görev yaptıkları okul türüne göre yıldırımaya ilişkin algı düzeyleri değerleriyle karşılaştırıldığında; ortaöğretimde görev yapan öğretmenlerin yıldırımaya ilişkin algı puanları ortalamasının düşük, yıldırımaya maruz kalma puanı ortalamasının ise diğer okul türlerine göre yüksek olması; bu okul türü için yıldırımaya ilişkin algı düzeyi ile yıldırımaya maruz kalma arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Buna göre, ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin yıldırımaya ilişkin algı düzeylerinin düşük olmasının, yıldırımaya maruz kalmalarını artırıcı yönde etkide bulunduğunu akla getirmektedir.

3.3.4. Cinsiyet

Tablo 31. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre yıldırımaya maruz kalma puanlarının dağılımı ve bağımsız örnekler t testi sonuçları

Cinsiyet	Ort.	n	ss	t	P
Kadın	92,58	384	38,193	0,809	0,419
Erkek	94,79	437	39,701		

Kadın ve erkek öğretmenlerin yıldırımaya maruz kalma puanları ortalamaları aynıdır.

3.3.5. Çalışma Süresi

Tablo 32. Öğretmenlerin çalışma sürelerine göre yıldırımaya maruz kalma puanlarının dağılımı ve ANOVA sonuçları

Toplam Çalışma Süresi	Ort.	N	ss	F	P
5 Yıl ve Altında	88,95	105	36,073	3,543	0,007
6-10 Yıl	91,01	172	33,138		
11-15 Yıl	90,63	197	41,872		
16-20 Yıl	92,26	136	40,407		
21 yıl ve Üzeri	102,28	211	40,143		
Toplam	93,76	821	38,995		

Araştırmaya katılan öğretmenlerin yıldırımaya maruz kalma puanı ortalaması, çalışma süreleri açısından analiz edildiğinde, çalışma süresi 21 yıl ve üzeri olan öğretmenlerin yıldırımaya maruz kalma puanı ortalaması sırasıyla çalışma süresi 16-20 yıl, 6-10 yıl, 11-15 yıl ve 5 yıl ve altında olan öğretmenlerin yıldırımaya maruz kalma puanı ortalamalarından daha yüksektir. Bir başka anlatımla öğretmenlerin çalışma süresi uzadıkça yıldırımaya maruz kalmaları da o ölçüde artmaktadır.

3.3.6. Öğrenim Durumu

Tablo 33. Öğretmenlerin öğrenim durumlarına göre yıldirmaya maruz kalma puanlarının dağılımı ve ANOVA sonuçları

Öğrenim Durumu	Ort.	N	ss	F	P
Ön Lisans	71,00	30	17,463		
Lisans	93,62	654	39,084	6,646	0,001
Yüksek Lisans-Doktora	99,42	137	40,274		
Toplam	93,76	821	38,995		

Araştırma sonuçları, ön lisans derecesine sahip öğretmenlerin yıldirmaya maruz kalma puanı ortalamasının lisans ve Yüksek lisans/Doktora derecesine sahip öğretmenlerin yıldirmaya maruz kalma puanı ortalamasından küçük olduğunu göstermektedir.

Tablo 34. Öğretmenlerin yıldirmaya ilişkin algı puanı ile yıldirmaya maruz kalma puanları arasındaki PEARSON ilişki testi sonuçları

Öğrenim Durumu	N	r	P
Algı Puanı	821		
Maruz Kalma Puanı	821	0,242	0,001

Yıldirmaya maruz kalan öğretmenlerin, yıldirmaya ilişkin maruz kalma puanları ile algı puanları arasında pozitif yönde ama zayıf bir ilişki bulunmaktadır

3.3.7. Yıldirmaya Maruz Kalma Sayısı

Tablo 35. Öğretmenlerin çalışma hayatları boyunca yıldirmaya maruz kalma sayısı

Çalışma hayatınızda kaç kere yıldirmaya maruz kaldınız?	n	%
Bir defa	226	26,4
2-5 defa	397	46,5
6-9 defa	73	8,5
10 defa ve üzeri	159	18,6
Toplam	855	100,0

Sonuçlar, öğretmenlerin yaklaşık yarısının çalışma hayatları boyunca 2-5 defa yıldirmaya maruz kaldıklarını göstermektedir.



Grafik 11. Öğretmenlerin çalışma hayatları boyunca yıldırımaya maruz kalma sayıları

3.4. En Çok Etkilenilen Yıldırma

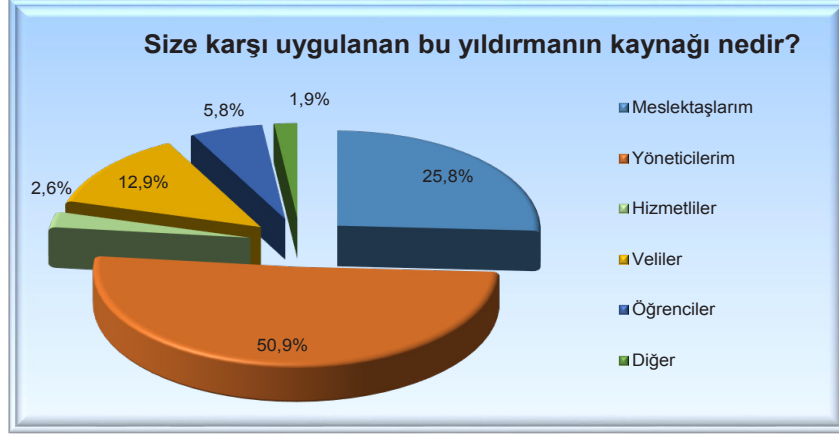
Öğretmenlerin maruz kaldıkları ve en çok etkilendikleri yıldırımaya ilgili veri analizi ve bulgular, tablo ve grafikler halinde aşağıda verilmektedir.

3.4.1. En Çok Etkilenilen Yıldırmanın Kaynağı

Tablo 36. Öğretmenlere uygulanan yıldırmanın kaynağı

Size karşı uygulanan bu yıldırmanın kaynağı nedir? (Çoktan seçmeli)	n	%
Meslektaşlarım	386	25,8
Yöneticilerim	761	50,9
Hizmetliler	39	2,6
Veliler	193	12,9
Öğrenciler	87	5,8
Diğer	28	1,9
Toplam	1494	100

Araştırma sonuçlarına göre, yıldırımaya maruz kalan öğretmenlerin yarısı, kendilerine uygulanan ve en çok etkilendikleri yıldırmanın kaynağı olarak yöneticilerini göstermektedir. Bunu sırasıyla, meslektaşlar, veliler, öğrenciler, hizmetliler ve “diğer” grubunda yer alan kişiler izlemektedir.



Grafik 12. Öğretmenlere uygulanan yıldırmanın kaynağı

3.4.2. En Çok Etkilenilen Yıldırma Maruz Kalma Yaşı

Tablo 37. Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırma maruz kaldıkları dönemdeki yaşları

Bu yıldırma maruz kaldığınız dönemde kaç yaşındaydınız?	n	%
21-30 Yaş Arası	488	55,1
31-40 Yaş Arası	321	36,3
41-50 Yaş Arası	63	7,1
51 ve Üzeri Yaş	13	1,5
Toplam	885	100,0

Araştırma sonuçları, yıldırma maruz kalan öğretmenlerin yarısından fazlasının, en çok etkilendikleri yıldırma 21-30 yaş arasında maruz kaldığını ve yaş ilerledikçe en çok etkilenen yıldırma maruz kalma oranının da kademeli olarak azaldığını göstermektedir. Buna göre 51 ve üzeri yaş grubunda en çok etkilenen yıldırma maruz kalma oranı %1,5'a kadar düşmektedir.



Grafik 13. Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırma maruz kaldıkları dönemdeki yaşları

3.4.3. En Çok Etkilenilen Yıldırma Maruz Kalındığı Dönemdeki Hizmet Yılı

Tablo 38. Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırma maruz kaldıkları dönemdeki hizmet yılları

Bu yıldırma maruz kaldığınız dönemdeki hizmet yılınız nedir?	N	%
1-5 Yıl	384	46,2
6-10 Yıl	232	27,9
11-15 Yıl	106	12,8
16-20 Yıl	60	7,2
21-25 Yıl	29	3,5
26 yıl ve Üzeri	20	2,4
Toplam	831	100,0

Sonuçlar, her 2 öğretmenden 1'inin (%46,2), en çok etkilendiği yıldırma, mesleğinin ilk 5 yılında kaldığını göstermektedir. Öğretmenlerin önemli bir bölümünün (%27,9) ise en çok etkilendiği yıldırma mesleğinin 6-10 yılında maruz kaldığı görülmektedir. Buna göre her 4 öğretmenden 3'ü (74,1), en çok etkilendikleri yıldırma meslek hayatlarının ilk 10 yılında maruz kalmaktadır.



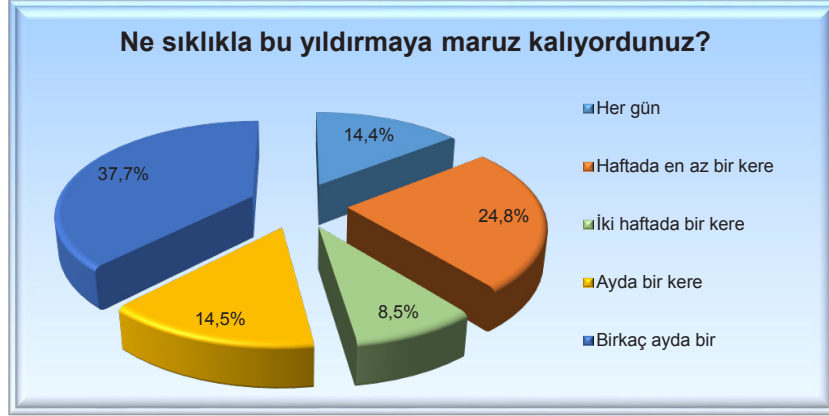
Grafik 14. Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırma maruz kaldıkları dönemdeki hizmet yılları

3.4.4. En Çok Etkilenilen Yıldırma Maruz Kalma Sıklığı

Tablo 39. Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırma maruz kalma sıklığı

Ne sıklıkla bu yıldırma maruz kalıyordunuz?	n	%
Her gün	110	14,4
Haftada en az bir kere	189	24,8
İki haftada bir kere	65	8,5
Ayda bir kere	111	14,5
Birkaç ayda bir	288	37,7
Toplam	763	100,0

Öğretmenlerin %14,4'ü en çok etkilendikleri yıldırma her gün, %24,8'i haftada en az bir kere, %8,5'i iki haftada bir kere, %14,5'i ayda bir kere, %37,7'si ise birkaç ayda bir kere maruz kaldığını ifade etmektedir.



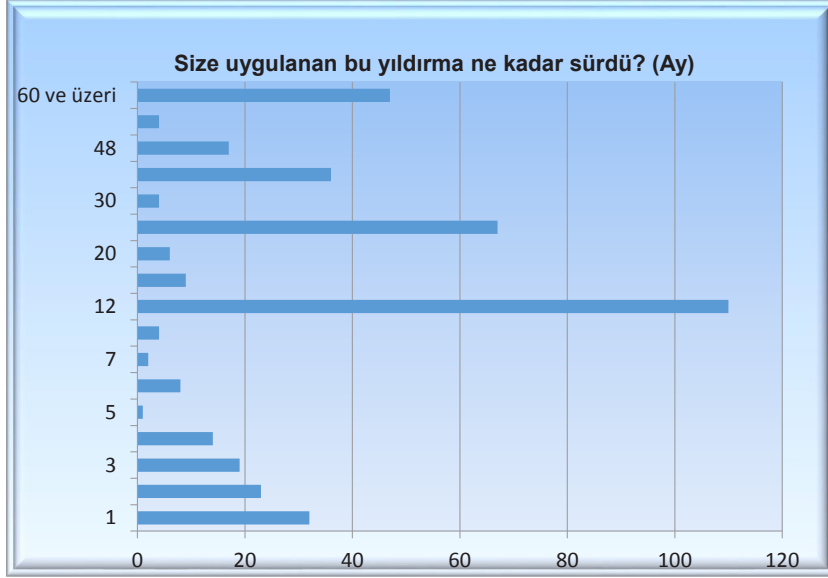
Grafik 15. Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırma maruz kalma sıklığı

3.4.5. En Çok Etkilenilen Yıldırma Maruz Kalma Süresi

Tablo 40. Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırma maruz kalma süreleri

Size uygulanan bu yıldırma ne kadar sürdü? (Ay)	n	%
1	32	7,9
2	23	5,7
3	19	4,7
4	14	3,5
5	1	,2
6	8	2,0
7	2	,5
9	4	1,0
12	110	27,3
18	9	2,2
20	6	1,5
24	67	16,6
30	4	1,0
36	36	8,9
48	17	4,2
54	4	1,0
60 ve üzeri	47	6,5
Toplam	403	100,0

En çok etkilendiği yıldırma eyleminin 12 ay sürdüğünü ifade eden öğretmenlerin oranı 27,3 iken, 24 ay sürdüğünü ifade edenlerin oranı 16,6'dır. Yıldırma eyleminin 5 yıl ve üzeri sürdüğünü söyleyen öğretmenlerin oranı ise %6,5'tir.



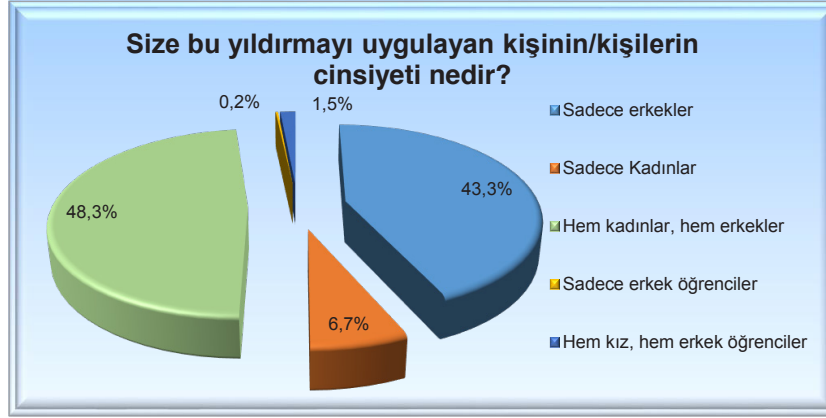
Grafik 16. Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırma maruz kalma süreleri

3.4.6. En Çok Etkilenilen Yıldırma Uygulayan Kişilerin Cinsiyeti

Tablo 41. Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırma uygulayan kişilerin cinsiyeti

Size bu yıldırma uygulayan kişinin/kişilerin cinsiyeti nedir?	n	%
Sadece erkekler	377	43,3
Sadece kadınlar	58	6,7
Hem kadınlar, hem erkekler	420	48,3
Sadece erkek öğrenciler	2	,2
Hem kız, hem erkek öğrenciler	13	1,5
Toplam	870	100,0

Öğretmenlerin çoğunluğu (%48,3), çalışma hayatlarında kendilerine en çok etkilendikleri yıldırma uygulayan kişilerin, hem kadınlar hem de erkekler olduğunu ifade ederken, %43,3'ü sadece erkekler, %6,7'si ise sadece kadınlar olduğunu belirtmiştir. Bu sonuçlara göre en çok etkilenen yıldırmanın çoğunlukla erkekler tarafından uygulandığı anlaşılmaktadır.



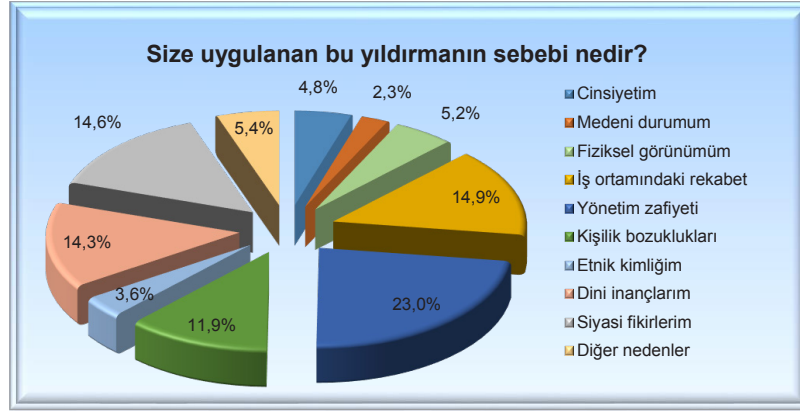
Grafik 17. Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırmaı uygulayan kişilerin cinsiyeti

3.4.7. En Çok Etkilenilen Yıldırmanın Sebebi

Tablo 42. Öğretmenlere uygulanan yıldırmanın sebebi/sebepleri

Size uygulanan bu yıldırmanın sebebi nedir? (Çoktan seçmeli)	n	%
Cinsiyetim	104	4,8
Medeni durumum	50	2,3
Fiziksel görünümüm	111	5,2
İş ortamındaki rekabet	319	14,9
Yönetim zafiyeti	494	23,0
Kişilik bozuklukları	256	11,9
Etnik kimliğim	77	3,6
Dini inançlarım	308	14,3
Siyasi fikirlerim	313	14,6
Diğer nedenler	115	5,4
Toplam	2147	100

Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırmanın sebebi/sebepleri çoktan seçmeli bir soru ile ölçülmeye çalışılmıştır. Buna göre, sırasıyla yönetim zafiyeti (%23), iş ortamındaki rekabet (%14,9), siyasi fikirler (%14,6) ve dini inançlar (%14,3) en çok etkilenen yıldırmanın nedenleri arasında ilk dört sırayı almaktadır. Etnik kimlik (%3,6) ve medeni durum (%2,3) ise en çok etkilenen yıldırma sebepleri arasında son sıralarda yer almaktadır.



Grafik 18. Öğretmenlere uygulanan yıldırmanın sebebi/sebepleri

3.4.8. Yıldırma Maruz Kalanlar

Tablo 43. Öğretmenlerin bulunduğu ortamda en çok etkilendikleri yıldırma ile aynı veya farklı yıldırma eylemlerine maruz kalanlar

Bulduğunuz ortamda, sizden başka, aynı veya farklı yıldırma eylemine maruz kalan birey/ler var mıydı?	n	%
Evet	763	88,7
Hayır	35	4,1
Bilmiyorum	62	7,2
Toplam	860	100,0

Çalışma yaşamında yıldırma maruz kalan öğretmenlerin büyük çoğunluğu (%88,7'), buldukları ortamda aynı veya farklı yıldırma eylemine maruz kalan başka birey/bireylerin de olduğunu ifade etmiştir.



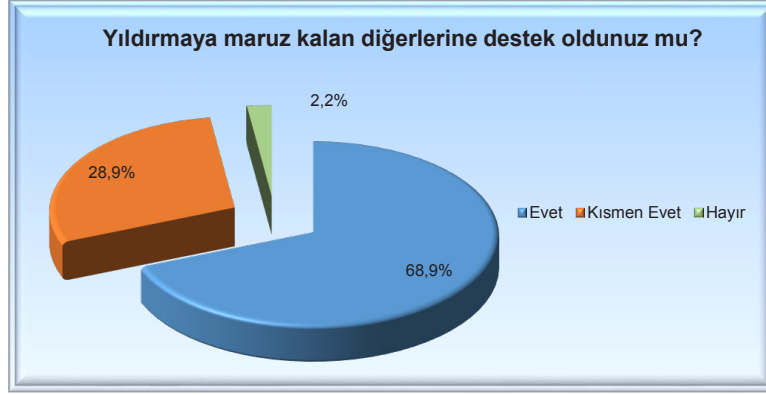
Grafik 19. Öğretmenlerin buldukları ortamda en çok etkilendikleri yıldırma ile aynı veya farklı yıldırma eylemlerine maruz kalanlar

3.4.9. Yıldırımaya Maruz Kalanlara Destek Olmak

Tablo 44. Öğretmenlerin bulunduğu ortamda en çok etkilendikleri yıldırımayla aynı veya farklı yıldırma eylemlerine maruz kalanlara destek olma durumu

Yıldırımaya maruz kalan diğerlerine destek oldunuz mu?	n	%
Evet	503	68,9
Kısmen Evet	211	28,9
Hayır	16	2,2
Toplam	730	100,0

Her 3 öğretmenden 2'si (%68,9), çalışma yaşamında en çok etkilendiği yıldırımaya maruz kaldığı dönemde, bulunduğu ortamda aynı veya farklı yıldırma eylemine maruz kalan birey/bireylere destek olduğunu ifade etmiştir.



Grafik 20. Öğretmenlerin buldukları ortamda en çok etkilendikleri yıldırımayla aynı veya farklı yıldırma eylemlerine maruz kalanlara destek olma durumu

3.5. Yasal Hakların Bilinme Durumu

Tablo 45. Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırımaya maruz kaldıkları sürede yasal haklarını bilme durumu

Yıldırma sürecinde yasal haklarınızın neler olduğunu biliyor muydunuz?	n	%
Evet	279	34,1
Kısmen Evet	332	40,5
Hayır	208	25,4
Toplam	819	100,0

Çalışma yaşamında en çok etkilendiği yıldırma eylemine maruz kalan öğretmenlerin %34,1'i yıldırma sürecinde yasal haklarının neler olduğunu bildiğini, %40,5'i kısmen bildiğini, %25,4'ü ise bilmediğini ifade etmiştir.



Grafik 21. Öğretmenlerin en çok etkilendikleri yıldırma maruz kaldıkları sürede yasal haklarını bilme durumları

3.6. Öğretmenlerin Maruz Kaldıkları Yıldırma Yönelik Tutumları

Tablo 46. Öğretmenlerin kendilerine uygulanan yıldırma karşı tutumları

Bu yıldırma eylemine karşı ne yaptınız? (Çoktan seçmeli)	N	%
Arkadaşımdan destek istedim	315	21,6
Hiçbir şey yapmadım/yapamadım/yapmak istemedim	287	19,7
Tayin istedim	195	13,4
Sendikama danıştım	176	12,1
Okul dışı resmi şikayet mekanizmasını kullandım	139	9,5
Okul içi resmi şikayet mekanizmasını kullandım	110	7,5
Diğer	82	5,6
Bir avukattan destek aldım; Baroya danıştım	51	3,5
İstifa ettim	29	2,0
Savcılığa başvurdum	26	1,8
Diğer kamu kuruluşlarına şikayet ettim	22	1,5
Dava açtım	18	1,2
Yıldırma veya şiddetle mücadeleyi amaç edinen STK'lara başvurdum	10	0,7

Öğretmenlerin maruz kaldıkları ve en çok etkilendikleri yıldırma karşı nasıl bir tutum geliştirdikleri çoktan seçmeli sorularla ölçülmeye çalışılmıştır. Buna göre, en çok maruz kaldıkları yıldırma karşısında öğretmenler en fazla (%21,6) “arkadaşımdan destek istedim” seçeneğini işaretlemiştir. “Hiçbir şey yapmadım/yapamadım/yapmak istemedim” seçeneği ise en fazla işaretlenen ikinci seçenektir. “Savcılığa başvurdum”, “Diğer kamu kuruluşlarına şikayet ettim,” “Dava açtım,” “Yıldırma veya şiddetle önlemeyi amaç edinen STK'lara başvurdum” seçenekleri ise en az işaretlenen seçeneklerdir. Bu veriler, yıldırma karşı yasal hakların bilinme durumunu ölçen sorudan elde edilen verilerle karşılaştırıldığında, yıldırma maruz kalan öğretmenlerin çoğunluğunun (%74,6) yasal haklarını kısmen ya da tamamıyla bilmelerine karşın, haklarını aramak için herhangi bir girişimde bulunmadığını göstermektedir.

Tablo 47. Öğretmenlerin kendilerine uygulanan yıldırıma karşı hiçbir şey yapmamalarının nedenleri

Yukarıda “hiçbir şey yapmadım/yapamadım/yapmak istemedim” seçeneğini işaretlediyseniz, nedeni nedir? (Çoktan seçmeli)	n	%
Şikayet etsem de bu durumun değişmeyeceğini düşünmek	204	41,5
Yasal haklarım konusunda bilgi sahibi olmamak	57	11,6
Her iş yerinde bu tür davranışların olduğunu düşünmek	53	10,8
Yönetimin bana inanmayacağını düşünmek	41	8,4
Durumu kabullenmiş olmak	38	7,7
İşimi kaybetmekten korkmak	33	6,7
Problemlili bir kişi olarak tanınmak istememek	27	5,5
Diğer	24	4,9
Bu olayın duyulması halinde çevremden gelecek tepkilerden çekinmek	14	2,9

Maruz kaldıkları ve en çok etkilendikleri yıldırıma karşı, “Hiçbir şey yapmadım/yapamadım/yapmak istemedim” şeklinde yanıt veren öğretmenlere, maruz kaldıkları yıldırımı önlemeye yönelik neden herhangi bir eylemde bulunmadıkları ayrı bir soru halinde yöneltilmiştir. Soruyu yanıtlayan öğretmenlerin yaklaşık yarısı (%41,5), şikâyet etseler de durumun değişmeyeceğini düşündükleri için, maruz kaldıkları yıldırımı önlemeye yönelik bir girişimde bulunmadıklarını ifade etmiştir.

3.7. Öğretmenlerin Maruz Kaldıkları Yıldırıma İş Yeri Çalışanlarının ve Çevrenin Tutumu

Tablo 48. Öğretmenlere uygulanan yıldırma sürecinde çevrenin yıldırıma karşı tutumu

Bu yıldırıma maruz kaldığınız süre boyunca meslektaşlarınızdan, amirlerinizden ya da dış çevreden yıldırmanın artmasına ya da devamına dönük aşağıdaki davranışlardan hangisini gördünüz? (Çoktan seçmeli)	n	%
Hak aramanın bir sonuç vermeyeceği ima edildi	191	11,9
Ayrımcı kurallar ile karşılaştım	180	11,3
Şikayetim/şikayetlerim yok sayıldı	148	9,3
Asılsız şikayetler yada ithamlar arttı	113	7,1
İtirazlarım haksız olarak değerlendirilip, ben suçluymuşum gibi davranıldı	110	6,9
Ders saati ve boş gün uygulamasında diğer öğretmenlere göre aleyhime farklı muamele yapıldı	97	6,1
Diğer	84	5,3
Özür dilemem ve uzlaşmam istendi	66	4,1
Atama, terfi veya idari işlerde hak kaybına yol açan engellerle karşılaştım	59	3,7
Daha fazla tecrit edildim	57	3,6
Daha fazla hakaret ile karşılaştım	56	3,5
Dilekçem/dilekçelerim işleme konulmadı	48	3,0
Beni takip için binleri görevlendirildi	45	2,8
Hakkımda sürekli tutanak tutuldu	44	2,8
Disiplin soruşturması sonrası disiplin cezası ile cezalandırıldım	42	2,6
Kişisel ve mesleki gelişim sağlayabilecek etkinliklere katılmama izin verilmedi	40	2,5
Daha fazla ders yükü verildi	34	2,1
Özgüvenimi, özsaygımı veya itibarımı olumsuz etkileyen, başkalarının yapmam istemediği işleri yapmaya zorlandım	28	1,8
İşi bırakmanın en iyisi olduğu ima edildi, söylendi	26	1,6
Sürgün edildim	25	1,6
Tarafıma ders verilmedi	23	1,4
Tarafıma verilen dersler benden alındı	19	1,2
Sağlık raporlarım dikkate alınmadı	19	1,2
Tayin talebim reddedildi	18	1,1
Açığa alındım	13	0,8
Tedaviye ihtiyacım olduğu ima edildi, söylendi	6	0,4
Üst üste farklı sebeplerle disiplin cezaları aldım	5	0,3
Üst üste aynı sebeple disiplin cezaları aldım	4	0,3

Öğretmenlere, maruz kaldıkları şiddet karşısında iş yeri çalışanlarının ve çevrelerinin nasıl bir tutum sergiledikleri de sorulmuştur. Bu soruyu öğretmenlerin çoğunluğu (%11,9), çevreleri tarafından haklarını aramanın bir sonuç vermeyeceği yönünde kendilerine imalarda bulunulduğu şeklinde yanıtlamıştır. Bu sonucun, öğretmenlerin maruz kaldıkları yıldırmaı önlemeye yönelik neden herhangi bir girişimde bulunmadıkları sorusunu büyük oranda “*Şikâyet etsem de durumun değişmeyeceğini düşünmek*” şeklinde yanıtlamalarının nedenlerinden biri olduğu düşünülmektedir.

3.8. Yıldırma Sonucunda Edinilen Tecrübe

Tablo 49. Öğretmenlere uygulanan yıldırma sonucunda edinilen tecrübe

Uğradığınız bu yıldırma kaynaklı aşağıda belirtilen durumlardan hangisini/hangilerini tecrübe ettiniz? (Çoktan seçmeli)	n	%
Stres	416	20,6
İşe gitme isteğinde azalma	373	18,5
Sosyal olarak dışlanmışlık ya da yalnızlık hissi	172	8,5
Değersizlik ya da harcanmışlık hissi	169	8,4
İşi bırakma isteğinde artış	120	6,0
Baş dönmesi, baş ağrısı	115	5,7
Uykusuzluk veya aşırı uyku	95	4,7
Ders başarısında düşüş	83	4,1
Gelecek korkusu ya da derin endişe	69	3,4
Arkadaşlar tarafından dışlanma ya da görmezden gelinme	68	3,4
Depresyon	68	3,4
Aile bireyleri ile ilişkilerde sorun	65	3,2
Alerjik reaksiyonlar	44	2,2
Sindirim sistemi hastalıkları	38	1,9
Diğer	35	1,7
Kalp ve dolaşım sistemi bozuklukları	28	1,4
İşsizlik, ekonomik geçim sıkıntısı	21	1,0
Kilo kaybı ya da kilo artışı	18	0,9
Aşırı sivilcelenme	10	0,5
Panik atak, anksiyete	9	0,4

Tablo 49 incelendiğinde; öğretmenlerin maruz kaldıkları ve en çok etkilendikleri yıldırma sonucunda psikolojik, sosyal, fizyolojik vb. sorunlar yaşamalarına neden olan çeşitli tecrübeler edindikleri anlaşılmaktadır. Buna göre öğretmenler, maruz kaldıkları yıldırma sonucunda sırasıyla en çok stres (%20,6), işe gitme isteğinde azalma (%18,5), sosyal olarak dışlanmışlık ya da yalnızlık hissi (%8,5), değersizlik ya da harcanmışlık hissi (%8,4), işi bırakma isteğinde artış (%6) gibi duygular ve çeşitli fizyolojik rahatsızlıklar tecrübe etmişlerdir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE TARTIŞMA

Öğretmenlerin yıldırma ile ilgili algı ve tecrübelerini belirlemeye yönelik Türkiye genelinde temel ve orta öğretim okullarında gerçekleştirilen bu araştırma öncelikle, araştırmaya katılan öğretmenlerin yaklaşık yarısının (%45,7), bir diğer ifadeyle, her 2 öğretmenden 1'inin, meslek yaşamları boyunca, bir şekilde yıldırma ile karşılaşmış olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuç, psikolojik şiddet olarak da tanımlanan yıldırmanın, temel ve orta öğretim kurumlarında görev yapan öğretmenler arasında yaygın bir şekilde yaşandığı anlamına gelmektedir.

Yıldırmanın ne sıklıkla tekrarlandığı ve ne kadar sürdüğü, yıldırma ile karşılaşan öğretmenlerin en fazla etkileyen etmenlerdir. Zira yıldırma yoğunlaştıkça ve süresi uzadıkça etkisi artmakta; verebileceği zarar da o ölçüde fazlalaşabilmektedir (Davenport ve diğerleri, 2003). Buna göre, araştırmaya katılan öğretmenlerin yaklaşık %39,2'si en çok etkilendikleri yıldırma ile karşılaşmış, en az haftada bir kez maruz kaldığını, % 24'ü ise en çok etkilendikleri yıldırmanın altı aydan daha uzun bir süre sürdüğünü bildirmiştir. Ayrıca yıldırma ile karşılaşan öğretmenlerin çoğunluğunun yıldırma ile karşılaşma sıklığından fazla (%73,6) tecrübe etmiş oldukları da bu araştırma ile tespit edilmiştir. Kısaca araştırma sonuçları, teoride yıldırmanın iki temel belirleyeni olarak kabul edilen; yıldırma ile karşılaşma sıklığı (en az haftada bir kez) ve yıldırma süresi (en az altı ay) ölçüğüne göre değerlendirildiğinde, öğretmenlerin maruz kaldıkları yıldırma ile karşılaşma sıklığına göre değerlendirilmektedir.

Yıldırmanın, yıldırma ile karşılaşan öğretmenler açısından insan hakları ihlali sorunu olduğu, bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bu nedenle araştırma sonuçları, yıldırmanın; öncelikle insan haklarını ihlal eden, sonrasında ise bir dizi sosyal probleme zemin hazırlayan bir şiddet türü olduğu göz önünde bulundurularak değerlendirilmektedir.

4.1. Öğretmenlerin Yıldırma Algısı ve Yıldırma Tecrübesi

Araştırma sonuçları ilk olarak, yıldırma olgusunun öğretmenlerin zihinlerinde nasıl bir imge oluşturduğu ile yıldırma ile karşılaşma tecrübelerini gösteren veriler çerçevesinde incelenmiştir.

4.1.1. İller Bazında Öğretmenlerin Yıldırma Algısı ve Tecrübesi

Yıldırma olarak tanımlanan tutum ve davranışların yer aldığı tablolar gösterilmeden; "Çalıştığınız süre boyunca herhangi bir şekilde yıldırma ile karşılaşmış mısınız?" sorusunu öğretmenlerin %45,7'si "evet" şeklinde yanıtlamıştır. Soruyu "evet" olarak yanıtlayan öğretmenlerin illere göre dağılımı incelendiğinde Sakarya, Samsun ve

Trabzon'un ilk üç; Şanlı Urfa, Erzurum ve Kayseri'nin son üç sırayı paylaştıkları görülmektedir.

Yıldırma olarak tanımlanan tutum ve davranışların yer aldığı tablolar üzerinden, öğretmenlerin yıldırma algı puanı ortalaması iller bazında incelendiğinde ise en yüksek algı puanı ortalamasına sahip ilk üç il sırasıyla İstanbul, Sakarya ve Tekirdağ; en düşük algı puanına sahip ilk üç il de Samsun, Kayseri ve Malatya'dır.

Yıldırma olarak tanımlanan tutum ve davranışların yer aldığı tablolar üzerinden, öğretmenlerin yıldırma tecrübesi puanı iller bazında değerlendirildiğinde, yıldırma tecrübe puanı en yüksek olan ilk üç il Sakarya, Ankara ve Tekirdağ, yıldırma tecrübe puanı en düşük ilk üç il Malatya, Şanlı Urfa ve Kayseri şeklinde sıralanmaktadır.

Bu veriler çerçevesinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin, yıldırma algısı ve yıldırma tecrübeleri arasında, her il için anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte bazı iller açısından, araştırmaya katılan öğretmenlerin, yıldırma algısı ve yıldırma tecrübeleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir. Buna göre örneğin Sakarya, yıldırma olarak tanımlanan tutum ve davranışların yer aldığı tablolar gösterilmeden; *“Çalıştığınız süre boyunca herhangi bir şekilde yıldırmaya maruz kaldınız mı?”* sorusunun en fazla (%72,7) *“evet”* olarak yanıtlandığı ildir. Yıldırma olarak tanımlanan tutum ve davranışların yer aldığı tablolar üzerinden belirlenen yıldırma tecrübesi puanı en yüksek (122,18) olan il de Sakarya'dır. Ayrıca, yıldırma olarak tanımlanan tutum ve davranışların yer aldığı tablolar üzerinden belirlenen yıldırma algı puanı ortalaması en yüksek ikinci (162,12) ilin de Sakarya olduğu görülmektedir. Dolayısıyla öğretmenlerin en fazla yıldırma tecrübesi yaşadıkları il olan Sakarya'da, yıldırmaya ilişkin farkındalık düzeyinin de yüksek olduğu; bir başka anlatımla, Sakarya için geçerli olmak üzere, yıldırma olarak tanımlanan tutum ve davranışlara ne kadar çok maruz kalınırsa yıldırma algısının da o oranda arttığı şeklinde bir değerlendirme yapılması mümkün görünmektedir. Araştırma verileri aynı zamanda, Sakarya'da görev yapan öğretmenlerin yıldırma algısının yüksek olmasının, mevcut durumda yıldırmayı önlemediğini de göstermektedir.

Kayseri ise, yıldırma olarak tanımlanan tutum ve davranışların yer aldığı tablolar gösterilmeden; *“Çalıştığınız süre boyunca herhangi bir şekilde yıldırmaya maruz kaldınız mı?”* sorusuna en fazla (%67,7) *“hayır”* yanıtını veren ildir. Yıldırma olarak tanımlanan tutum ve davranışların yer aldığı tablolar üzerinden belirlenen yıldırma tecrübesi puanı en düşük (73,28) olan il de Kayseri'dir. Ayrıca, yıldırma olarak tanımlanan tutum ve davranışların yer aldığı tablolar üzerinden belirlenen yıldırma algı puanı ortalaması en düşük ikinci (125,94) ilin de Kayseri olduğu görülmektedir. Dolayısıyla öğretmenlerin en az yıldırma tecrübesi yaşadıkları il olan Kayseri'de, yıldırmaya ilişkin farkındalık düzeyinin de düşük olduğu; bir başka anlatımla, Kayseri için geçerli olmak

üzere, yıldırma olarak tanımlanan tutum ve davranışlara ne kadar az maruz kalınırsa yıldırma algısının da o oranda düşük olduğu şeklinde bir değerlendirme yapılması mümkün görünmektedir.

Öğretmenlerin yıldırma algısı ve tecrübelerine ilişkin iller bazında elde edilen verilerin yer aldığı tablolar incelendiğinde Ankara, Tekirdağ, Adana, İzmir ve kısmen Malatya için de benzer değerlendirmelerin yapılabilir olduğu düşünülmektedir.

4.1.2. Okul Türleri Açısından Öğretmenlerin Yıldırma Algısı ve Tecrübesi

Yıldırma olarak tanımlanan tutum ve davranışların yer aldığı tablolar gösterilmeden; *“Çalıştığınız süre boyunca herhangi bir şekilde yıldırma maruz kaldınız mı?”* sorusunu öğretmenlerin %45,7’si *“evet”* şeklinde yanıtlamıştır. Soruyu *“evet”* olarak yanıtlayan öğretmenlerin okul türlerine göre oransal dağılımı incelendiğinde ortaöğretim kurumları ve ortaokulların ilk iki; ilkokul ve okul öncesi okul türlerinin ise son iki sırayı aldığı görülmektedir.

Yıldırma olarak tanımlanan tutum ve davranışların yer aldığı tablolar üzerinden, öğretmenlerin yıldırma algı puanı ortalaması, okul türleri açısından incelendiğinde ise en yüksek algı puanı ortalamasına sahip ilk iki okul türünün sırasıyla okul öncesi ve ilkokul; en düşük algı puanına sahip okul türünün ise ortaöğretim kurumları olduğu görülmektedir.

Yıldırma olarak tanımlanan tutum ve davranışların yer aldığı tablolar üzerinden, öğretmenlerin yıldırma tecrübesi puanı okul türleri açısından değerlendirildiğinde, ortaöğretim kurumları, ilk ve ortaokullarınkinden yüksek çıkmaktadır.

Bu veriler ışığında, ortaöğretim kurumları özelinde, iş yerinde yaşanan ve psikolojik şiddet olarak da tanımlanan tutum ve davranışlar hakkında farkındalık oluşturulmasına yönelik politikalar geliştirilmesine, bireysel hak ve özgürlüklere ilişkin farkındalığın artmasına sağlayacağı katkılar da göz önünde bulundurularak, öncelik verilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

4.1.3. Öğrenim Durumu Açısından Öğretmenlerin Yıldırma Algısı ve Tecrübesi

Ön lisans derecesine sahip öğretmenlerin, yıldırma algı puanı ve yıldırma tecrübesi puanı ortalaması, lisans ve yüksek lisans/doktora derecesine sahip öğretmenlerin

yıldırma algı puanı ve yıldırma tecrübesi puanı ortalamasından düşüktür. Buna karşın yüksek lisans/doktora derecesine sahip öğretmenlerin yıldırma algı puanı ve yıldırma tecrübesi puanı ortalaması, ön lisans ve lisans derecesine sahip öğretmenlerin yıldırma algı puanı ve yıldırma tecrübesi puanı ortalamasından daha yüksektir. Buna göre araştırma sonuçları, öğretmenlerin öğrenim durumu ve yıldırma algısı arasında bir ilişki olduğunu; öğrenim düzeyi yükseldikçe yıldırmaya ilişkin farkındalığın da arttığını; ancak, öğrenim düzeyi arttıkça, yıldırmaya ilişkin farkındalığın artmasının, yıldırmaya maruz kalınmasını tek başına engelleyemediğini göstermektedir. Ayrıca araştırma sonuçlarından, öğrenim düzeyi lisans ve yüksek lisans/doktora derecesine sahip öğretmenlerden daha düşük olan öğretmenlerin, yıldırmaya ilişkin algı düzeyinin de düşük olmasının, onları yıldırmaya daha fazla açık hale getirmediği de anlaşılmaktadır. Kısaca, öğrenim durumu açısından, yıldırmaya ilişkin farkındalığın yüksek ya da düşük olması, yıldırmaya maruz kalınmasını azaltmaya ya da artırmaya yönelik bir etkide bulunmamaktadır.

4.1.4. Çalışma Süresi Açısından Öğretmenlerin Yıldırma Algısı ve Tecrübesi

Araştırma sonuçları, öğretmenlerin çalışma süreleri ile yıldırma tecrübeleri arasında ters orantılı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Buna göre, 21 yıl ve daha uzun süredir öğretmenlik yapanların yıldırma algı puanı, çalışma süresi 20 yıl ve altında olan öğretmenlere oranla daha düşük (126,03), yıldırma tecrübesi puanı ise daha yüksektir (102,28). Buna karşın 5 yıl ve daha az süredir öğretmenlik yapanların yıldırma algı puanı, 6 yıl ve daha uzun süredir öğretmenlik yapanlara oranla daha yüksek (164,18), yıldırma tecrübe puanı ise daha düşüktür (88,95).

Türkiye’de yıldırmanın, iş yerinde yaşanan psikolojik bir şiddet türü olduğuna ilişkin farkındalık oluşturma çalışmalarına yakın tarihlerde başlanmış; yıldırmanın ne olduğu, yıldırmayla nasıl mücadele edilebileceği gibi konularda çalışanlar ve kamuoyu henüz yeterince bilgilanmemiş, yıldırmayı önleyecek yasal düzenlemeler de henüz hayata geçirilmemiştir. Bu çerçevede, 21 yıl ve daha uzun süredir öğretmenlik yapanların, yıldırmaya ilişkin algı puanlarının düşük olması, bir başka anlatımla, bu grupta bulunan öğretmenlerin zihinlerinde, yıldırmanın psikolojik bir şiddet olarak karşılık bulmamasının anlaşılır bir yönü bulunmaktadır. Ayrıca, yıldırma tecrübesinin çalışma süresi uzadıkça artması da beklenen bir sonuç olarak kabul edilmektedir.

5 yıl ve daha az süredir öğretmenlik yapanların algı puanının 6 yıl ve daha uzun süredir öğretmenlik yapanlara oranla daha yüksek olması ise yıldırmanın bir şiddet türü olarak kabul edilmesinin yakın tarihlere rastlamasıyla açıklanabilir görünmektedir.

Ancak, meslek hayatlarının henüz başında olan öğretmenlerin yıldırma tecrübelerinin çalışma süresi daha uzun olan öğretmenlere oranla daha az olması, salt yıldırma algı düzeyinin yüksek olmasıyla açıklanabilir olmaktan uzaktır. Nitekim yıldırma algısının yüksek olmasının, yıldırma tecrübesini her durumda azaltıcı yönde bir etkisinin olmadığı bu araştırmayla doğrulanmıştır. Dolayısıyla mevcut durumda, algı düzeyi yüksek olsa dahi, çalışma süresi uzadıkça yıldırma tecrübesinin artabileceği öngörülmekte, yıldırmanın önlenmesi için ise yıldırmaya ilişkin farkındalığın artırılmasının yanı sıra yıldırmaya karşı yaptırım olan önlemler alınmasını sağlayacak yasal düzenlemelerin hazırlanması ve hayata geçirilmesine ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

4.2. Yıldırmaya Maruz Kalma ve Edinilen Tecrübe

4.2.1. Öğretmenlerin Maruz Kaldıkları Yıldırmaya Karşı Tutumları

Daha önce de vurgulandığı üzere, Türkiye genelini temsil edecek şekilde gerçekleştirilen bu araştırma, öğretmenlerin yaklaşık yarısının, çalışma hayatlarında, yıldırma olarak tanımlanan şiddet içerikli çeşitli muamelelere maruz kaldığını ortaya koymaktadır. Bu noktada öğretmenlerin maruz kaldıkları yıldırmaya karşı nasıl bir tutum sergiledikleri, yıldırmanın önlenmesi ya da sürdürülebilirliğine olan etkisi açısından önemli bulunmaktadır. Bu çerçevede, yıldırmaya maruz kalan öğretmenlere “*Bu yıldırma eylemine karşı ne yaptınız?*” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Soru, öğretmenler tarafından en fazla (%21,6) “*arkadaşlarımdan destek istedim*” seçeneğini işaretlenerek yanıtlanmıştır. “*Hiçbir şey yapmadım/yapamadım/yapmak istemedim*” ise en fazla işaretlenen ikinci (%19,7) seçenektir. Buna karşın, “*Savcılığa başvurdum*”, “*Diğer kamu kuruluşlarına şikâyet ettim,*” “*Dava açtım,*” seçenekleri öğretmenler tarafından en az işaretlenen seçeneklerdir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, “*Yıldırma sürecinde yasal haklarınızın neler olduğunu biliyor muydunuz?*” sorusunu %74,6 gibi büyük bir oranda “*evet*” ve “*kısmen*” şeklinde yanıtladıkları hatırlanacak olursa, maruz kaldıkları yıldırma karşısında yasal haklarını kullanma yolunu çok az tercih etmeleri çelişkili bir durum olarak değerlendirilebilir. Bu durumun bir nedeninin, öğretmenlerin yıldırmaya karşı yasal haklarını bilmeleri ile yasal haklarını kullanmaları arasındaki kopukluktan kaynaklandığı, bu kopukluğun nedeninin ise gerekli olduğunda yasal hakların kullanılmasının, temel hak ve özgürlüklerin bir gereği olarak fazlasıyla içselleştiril(e)memesinin bir sonucu olduğu düşünülmektedir.

“Bu yıldırma eylemine karşı ne yaptınız?” sorusunu “hiçbir şey yapmadım/yapamadım/yapmak istemedim” şeklinde yanıtlayan öğretmenlere ayrıca, “Yukarıda “hiçbir şey yapmadım/yapamadım/yapmak istemedim” seçeneğini işaretlediyseniz, nedeni nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Soruyu yanıtlayan öğretmenlerin yaklaşık yarısı (%41,5), “Şikâyet etsem de bu durumun değişmeyeceğini düşünmek” seçeneğini işaretleyerek cevaplamışlardır. Bu seçenek, sorudaki diğer seçenekler içinde en çok işaretlenen seçenektir.

Öğretmenlerin maruz kaldıkları yıldırma karşısında, durumu değiştiremeyecekleri düşüncesiyle, yıldırmaı sonlandırmaya yönelik herhangi bir girişimde bulunmamaı öğrenilmiş çaresizliğin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Öğrenilmiş çaresizlik, kişinin istemediği bir davranışa maruz kalması ve maruz kaldığı davranışı engelleyemeyeceğini bir şekilde öğrenmesi sonucunda, o durumu kabullenmesi şeklinde ifade edilebilir. Ayrıca istenmeyen duruma kişinin sadece kendisinin değil başkalarının da maruz kaldığını bilmesi, duruma katlanma eşiğini yükseltmektedir (Abramson ve Seligman, 1978, s. 55, 66, 68).

Nitekim araştırmaya katılan öğretmenler, “Bulunduğunuz ortamda, sizden başka, aynı veya farklı yıldırma eylemine maruz kalan birey/ler var mıydı?” sorusunu %88,7 gibi oldukça yüksek bir oranda “evet” olarak yanıtlamıştır. Buna göre öğretmenlerin hem maruz kaldıkları istenmeyen durumu sonlandıramayacakları düşüncesine sahip olmaları hem de yıldırmaı sadece kendilerinin maruz kalmadıklarını bilmeleri; yıldırmaı kabullenmiş olmaları, bir diğer ifadeyle maruz kaldıkları yıldırma karşısında öğrenilmiş çaresizlik yaşadıkları şeklinde yorumlanabilir.

Öğretmenlerin maruz kaldıkları yıldırmaı sonlandıramayacaklarını düşünerek, tepkisiz kalmalarında ve hatta yıldırmaı bir anlamda kabullenmelerinde, yakın çevrelerinin tutumunun da etkili olduğu düşünölmektedir. Zira öğretmenler; “Bu yıldırmaı maruz kaldığınız süre boyunca meslektaşlarınızdan, amirlerinizden ya da diş çevrelerden yıldırmanın artışına ya da devamına dönök aşağıdaki davranışlardan hangisini gördünüz?” sorusunu en çok “Hak aramanın bir sonuç vermeyeceği ima edildi.” şeklinde yanıtlamışlardır. Dolayısıyla, yıldırmaı maruz kalan öğretmenlere yakın çevreleri tarafından, haklarını aramaları yönünde değil, aksine hak aramanın sonuçsuz kalacağı yönünde telkinlerde ve/veya imalarda bulunulması, yıldırmaı karşı mücadele etmekten ziyade mevcut durumu kabullenmeye yönelik bir eğilim gösterilmesini kolaylaştırdığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Ayrıca, araştırmaya katılan öğretmenlerin, “Okulunuzda yıldırmaı önlemeye dönök herhangi bir politika mevcut mu” sorusunu %75,7 oranında “hayır” olarak yanıtladıkları dikkate alındığında, maruz kaldıkları yıldırmaı sonlandıramayacaklarını düşün-

meleri ve yıldırmaya karşı tepkisiz kalmalarında, görev yaptıkları okullarda yıldırma önlemeye yönelik herhangi bir politikanın geliştirilmemiş olmasının da önemli bir rolü olduğu düşünülmektedir.

Özetle, yıldırma ile mücadelede neler yapıldığı hususunda ulaşılan sonuçlar dikkat çekicidir. Resmi şikâyet mekanizmalarını kullananlar, büyük oranda düşük kalırken; kabullenme, geri çekilme ya da gayri-resmi araçlarla yıldırma durdurmaya çalışma (yaklaşık % 59) daha baskındır. Bu durumu açıklamak için, şikâyet edilse de durumun değişmeyeceğini düşünmek, yasal haklar konusunda bilgi sahibi olmamak, durumu kabullenmiş olmak, her iş yerinde bu tür davranışların olduğunu düşünmek ve problemlili bir kişi olarak tanınmak istememek gibi ifadeler bir araya getirildiğinde, hem bireysel hem de kurumsal açıdan önemli sorun alanlarının mevcut olduğu görülmektedir.

4.2.2. Yıldırma Sonucunda Edinilen Tecrübe

Araştırmaya katılan öğretmenlerin maruz kaldıkları yıldırma sonucunda edindikleri tecrübeler dört grup altında değerlendirilmektedir.

4.2.2.1. Yıldırma Tecrübesinin Öğretmenlerin Psikolojileri Üzerindeki Etkileri

Maruz kaldıkları yıldırma sonucunda, öğretmenlerin % 20,6'sı stres, %3,4'ü depresyon, % 3,4'ü gelecek korkusu ya da derin endişe, % 0,4'ü ise panik atak ve anksiyete yaşadıklarını belirtmiştir. Buna göre her 4 öğretmenden 1'inin psikolojisi, maruz kaldığı yıldırma olumsuz yönde etkilenmiştir.

4.2.2.2. Yıldırma Tecrübesinin Öğretmenlerin Aile ve Sosyal Hayatları Üzerindeki Etkileri

Maruz kaldıkları yıldırma sonucunda, öğretmenlerin % 8,5'i sosyal olarak dışlanmışlık ya da yalnızlık hissi, % 8,4'ü değersizlik ya da dışlanmışlık hissi, % 3,4'ü arkadaşları tarafından dışlanma ya da görmezden gelinme, % 3,2'si aile bireyleri ile ilişkilerde sorun, % 1'i ise işsizlik ve ekonomik sıkıntı durumlarını tecrübe ettiklerini belirtmiştir. Bu sonuçlara göre, her 4 öğretmenden 1'inin aile ve sosyal hayatı, maruz kalınan yıldırma olumsuz yönde etkilenmiştir.

4.2.2.3. Yıldırma Tecrübesinin Öğretmenlerin Meslek Hayatları Üzerindeki Etkileri

Maruz kaldıkları yıldırma sonucunda, öğretmenlerin % 18,5'i işe gitme isteğinde azalma, % 6'sı işi bırakma isteğinde artış, % 4,1'i ise ders başarısında düşüş durumlarını tecrübe ettiklerini belirtmiştir. Buna göre, her 4 öğretmenden 1'inin meslek hayatı maruz kalınan yıldırma olumsuz yönde etkilenmiştir.

4.2.2.4. Yıldırma Tecrübesinin Öğretmenlerin Fizyolojileri Üzerindeki Etkileri

Maruz kaldıkları yıldırma sonucunda, öğretmenlerin % 5,7'si baş dönmesi, baş ağrısı, % 4,7'si uykusuzluk veya aşırı uyku, % 2,2'si alerjik reaksiyonlar, % 1,9'su sindirim sistemi hastalıkları, % 1,4'ü kalp ve dolaşım sistemi bozuklukları, % 0,9'u kilo kaybı ya da kilo artışı, % 0,5'i ise aşırı sivilcelenme durumlarını tecrübe ettiklerini belirtmiştir.

Genel anlamda şiddet olgusu zaman, mekân, zihniyet, önyargılar ve değer yargılarına göre farklı biçimlerde algılanabildiği ve anlamlandırılabilirdiği için, şiddete ilişkin genel geçer bir tanımlama da yapılamamaktadır. Bununla birlikte şiddet olarak tanımlanan bir davranışın, özellikle şiddete maruz kalanlar açısından olumsuz bir durum olduğu ve olumsuz sonuçlara yol açtığı genel geçerliği olan bir yargı olarak ifade edilebilir. Nitekim şiddet olgusuna ilişkin açıklamalarda, genellikle, şiddetin; maruz kalanlar açısından olumsuz bir durum olduğuna işaret edildiği görülmektedir. Örneğin Michaud, şiddeti şöyle tanımlamaktadır: *“Bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağınık olarak, diğerlerinin bir veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya törel (ahlaki/moral/manevi) bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel, sembolik ve kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa orada şiddet vardır (Michaud, tarihsiz).*

Somersan da şiddetin çok farklı şekillerde uygulanabilen, özellikle şiddete maruz kalan açısından olumsuz bir durum olduğunu: *“Kimi yerde bir satır, bir kurşun ... anenin dayağı, babanın yumruğu, kocanın saldırısı ... kimi yerde ... görünmez şiddetin dışlanması, iftira, kıskançlık, dostluğun inkarı, bazen de, sadece bir söz, bir cümleciktir, şiddet” (Somersan, 1996)* şeklinde ifade etmiştir.

Şiddetin özellikle şiddet mağdurları açısından olumsuz bir durum olduğuna ilişkin yukarıda yer verilen açıklamalar da dikkate alındığında; bu araştırma sonuçları, yıldırmanın öncelikle yıldırma maruz kalan öğretmenler açısından; psikolojik, sosyal, ekonomik, fizyolojik vb. çok yönlü yıkımlara yol açabilen bir şiddet türü olduğunu

açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Ancak yıldırma, fiziksel şiddet gibi, kişinin beden bütünlüğüne yönelik doğrudan ve görünür bir saldırı içermediği; şiddet içerikli davranışlar genellikle, Somersan'ın tanımlamasıyla, “görünmez şiddetin dışlanması”, “iftira”, “kıskançlık”, “bir söz ya da cümlecik” gibi örtülü olarak gerçekleştirildiği için, şiddet olarak tanımlanması ve bireysel hak ve özgürlüklerin ihlali ile ilişkilendirilmesi güçleşmektedir. Bu gerçeklik, yıldırmanın iş yerinde yaşanan psikolojik bir şiddet türü olarak kabul edilmesinin ancak yakın tarihlere rastlamasının nedenini de açıklar niteliktedir. Ayrıca, daha önce de değinildiği üzere, yıldırmanın; çalışma hayatında, verimliliğin bir gereği olarak görülen rekabet ile karıştırılma olasılığının yüksek olması, bir şiddet türü olarak tanımlanmasını engelleyebilmektedir. Bununla birlikte bugün gelinen noktada, yıldırma, rekabet gibi; çalışanlar arasında çift taraflı yaşanan, iş verimliliğine olumlu katkılar sağlarken, çalışanlar açısından, genellikle, yıkıcı sonuçlara yol açmayan bir tür çekişme olmayıp; aksine, tek taraflı, hem çalışanın tüm yaşamını hem de iş verimliliğini olumsuz yönde etkileyen davranışlar bütünü olarak kabul edilmektedir.

Yıldırmanın, genel olarak bireysel hak ve özgürlüklere ilişkin farkındalığın artması, özel olarak ise iş yerinde yaşanan rekabetten farklılaşan yönlerinin görünür olması durumunda, başta bireysel hak ve özgürlüklerin ihlali olmak üzere bir dizi sosyal probleme yol açtığına daha net anlaşılabilceği düşünülmektedir. Bu çerçevede, eğitim camiasının en önemli aktörlerinden olan öğretmenlerin, arka plandaki gerekçe ne olursa olsun, yıldırma maruz kalmalarının, başlı başına bir insan hakları ihlali sorunu olmasının yanı sıra çeşitli sosyal sorunları da beraberinde getirmesi kaçınılmaz görünmektedir.

Nitekim araştırma sonuçları, yıldırma maruz kalan her 4 öğretmenden 1'inin meslek hayatının olumsuz yönde etkilendiğini, her 5 öğretmenden 1'inin ise yıldırma bağlı stres yaşadığını ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar, bir toplumun sürdürülebilirliği ve gelişimi için olmazsa olmaz kurumlardan biri olan eğitim kurumunun çok ciddi bir tehlikeyle karşı karşıya olduğunun işareti niteliğindedir. Zira öğretmenlerin maruz kaldıkları yıldırma maruz kalma olarak işe gitme isteğinde azalma, işi bırakma isteğinde artış ve ders başarısında düşüş yaşamalarının yanı sıra stresli bir şekilde derslere girmelerinin verilen eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkilemesi kaçınılmazdır. Ayrıca öğretmenlerin maruz kaldıkları yıldırma maruz kalma olarak yaşadıkları gerilimin, sınıf içinde olumsuz tutum ve davranışlar şeklinde öğrencilere yansması da olasılık dâhilindedir. Böyle bir durumda ise öğrencilerin öğretmenlerine ve derslerine karşı ilgisiz ve isteksiz olmaları, okul disiplinini bozan davranışlar sergilemeleri, hatta bazı öğrencilerin öğrenimlerini yarım bırakması gibi sonuçların yaşanması da mümkün görünmektedir.

Özetle araştırma sonuçları, öğretmenlerin yıldirmaya bağlı olarak tecrübe ettikleri psikolojik, sosyal, ekonomik, fizyolojik vb. sorunların; kısa, orta ve uzun vadede kademeli olarak toplumun genelini etkileyebilecek çeşitli sosyal problemlere kaynak teşkil ettiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, yıldirmaya bağlı geniş tabanlı ve çok boyutlu sorunların yaşanmaması için, yıldırmanın psikolojik bir şiddet türü olduğuna dair farkındalığın artırılmasının ve yıldirmayla mücadele için gerekli önlemlerin bir an önce alınmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÖNERİLER

Araştırma sonuçları, her 2 öğretmenden 1'inin yıldirmaya maruz kaldığını ortaya koymakta; yıldirmaya maruz kalan öğretmenlerin yıldirma sonucunda yaşadıkları psikolojik, sosyal, ekonomik ve fizyolojik sorunlar hakkında da önemli ipuçları vermektedir. Elde edilen veriler ve ulaşılan bulgular çerçevesinde, temel eğitim ve ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin maruz kaldıkları yıldirmanın, ivedilikle önlenmesi gereken önemli bir problem olduğu düşünülmekte ve sorunun giderilmesine yönelik; kısa, orta ve uzun vadede hayata geçirilecek politikalara ihtiyaç olduğu görülmektedir. Ayrıca üniversitelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve medyanın, karar vericileri harekete geçirme ve yıldirmaya yönelik toplumsal farkındalık oluşturma konularında ortak hareket etmelerinin; yıldirma ile mücadelenin sürdürülebilir olması ve kalıcı çözümler üretilebilmesi için önemli olduğu da düşünülmektedir.

Buna göre, araştırma sonuçları doğrultusunda yıldirma sorununun çözülmesini zorlaştırabilecek olası iki engel de göz önünde bulundurularak, yıldirmayı önlemeye yönelik bazı öneriler getirilmektedir.

1. Yıldirma ile mücadeleyi zorlaştıran engellerden birinin, yıldirmanın bir şiddet türü olduğuna dair toplumsal farkındalığın henüz yeterince oluşmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çalışmanın başında vurgulandığı üzere, kitlesel ölümlere yol açan terör olaylarının dahi kanıksanmaya başladığı günümüzde, yıldirmanın bir şiddet türü olduğuna dair toplumsal farkındalığın oluşturulmasının kolay olamayacağı da aşikârdır. Nitekim araştırmaya katılan öğretmenlerin yıldirma algısını ölçmeye yönelik sorulara verdikleri yanıtlar bu öngörüye doğrulamaktadır. Dolayısıyla yıldirmanın; çalışanın psikolojisini, mesleki kariyerini, aile ve sosyal hayatını, ruh ve beden sağlığını olumsuz yönde etkileyen ve bir dizi sosyal probleme yol açan bir şiddet türü olduğuna ilişkin, toplumsal farkındalığın artırılması için tüm mevcut yolların kullanılması ve yeni stratejiler geliştirilmesi, yıldirma ile mücadelenin ilk adımı olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, yıldirmanın önlenmesine ilişkin hayata geçirilebilecek birkaç öneri şöyle belirlenmiştir:
 - Yıldirmanın, temel bireysel hak ve özgürlükleri ihlal ettiğine ve bir dizi sosyal probleme yol açtığına dair toplumsal farkındalığın artırılması için dikkati çeken kamu spotlarının hazırlanarak kitle iletişim araçları aracılığıyla kamuoyuna sunulması;
 - Yıldirmanın insan hakları sorunu olduğu noktasından hareketle, yıldirma davranışlarını izole edecek cezai yaptırımını bulan yasal düzenlemelerin en kısa sürede hayata geçirilmesi için yasa yapıcıları harekete geçirmeye yönelik kamuoyu oluşturulması;
 - Okullarda, öğretmenlerin ve diğer tüm çalışanların katılımlarını sağlayarak, yıldirma üzerine çalışan uzmanların davet edileceği, sürdürülebilir nitelikte çeşitli toplantılar (seminer, panel, konferans, çalıştay vb.) düzenlenmesi;

- Yıldırmanın, üniversitelerde ayrı bir ders olarak okutulmasının olabirliğinin araştırılması;
2. Yıldırma ile mücadelede karşılaşılabilecek bir diğer engelin ise sadece genel/toptancı bir anlayışla yıldırmanın önlenmesine yönelik çözümler üretilmesi yolunun benimsenmesi olacağı düşünülmektedir. Araştırma sonuçları, öğretmenlerin yıldırma algı ve tecrübelerinin; il, okul türü, öğrenim düzeyi, çalışma süresi gibi değişkenler açısından farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla yıldırma ile önlemeye yönelik politikaların bu farklılıklar göz önünde bulundurularak çeşitlendirilmesi; bir başka anlatımla, sorunun kaynağına yönelik değişik çözümler üretilmesi gerekli görülmektedir. Örneğin, öğretmenlerin yıldırma algı ve tecrübeleri il değişkeni açısından incelendiğinde Sakarya'nın diğer illerden bazı noktalarda belirgin şekilde farklılaştığı görülmektedir. Sakarya, öğretmenlerin yıldırma algı düzeyi açısından İstanbul'dan sonra ikinci, yıldırma tecrübesi açısından ise ilk sırada yer almaktadır. Sakarya ayrıca, yıldırma olarak tanımlanan tutum ve davranışların yer aldığı tablolar gösterilmeden; *“Çalıştığınız süre boyunca herhangi bir şekilde yıldırma maruz kaldınız mı?”* sorusunun öğretmenler tarafından en fazla (%72,7) *“evet”* olarak yanıtlandığı ildir. Bu sonuçlar, yıldırma olgusunun Sakarya'da araştırmaya katılan öğretmenlerin zihinlerinde, bu araştırmada incelenen yıldırma olgusuyla örtüştüğünü; Sakarya'da görev yapan öğretmenlerde yıldırma ile ilişkin farkındalığın, araştırma kapsamında yer alan diğer illerde görev yapan öğretmenlere göre daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, *“Okulunuzda yıldırma ile önlemeye dönük herhangi bir politika mevcut mu?”* sorusunun en çok *“evet”* şeklinde yanıtlandığı il de Sakarya'dır. Buna göre ise, Sakarya'da görev yapan öğretmenler arasında yıldırma ile ilişkin farkındalık düzeyinin diğer illerde görev yapan öğretmenlerin farkındalık düzeyinden daha yüksek olmasının ve ayrıca yıldırma ile önlemeye yönelik politikaların diğer illere göre Sakarya'da bulunan okullarda daha fazla olmasının, Sakarya'da öğretmenlerin yıldırma ile maruz kalmalarını engellemeye yönelik bir etkiye bulunmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu bulgular bir ön bilgi kabul edilerek, Sakarya özelinde yıldırmanın kaynağını oluşturan dinamikleri ortaya çıkarmaya yönelik araştırmalar yapılmasının ve bu araştırmalar sonucunda ulaşılan bulgular doğrultusunda sorunun giderilmesine yönelik kalıcı çözümler üretilmesinin rasyonel bir yaklaşım olacağı düşünülmektedir.

Ayrıca, Sakarya örneğinin gösterdiği üzere çok boyutlu ve değişkenli bir sorun olan yıldırma ile gereği gibi mücadele edecek çok katmanlı bir politika geliştirebilmek için her ilde özel dinamikleri ortaya koymayı sağlayacak şekilde, bu çalışmanın Milli Eğitim Bakanlığı tarafından genişletilmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Abramson, L. Y. ve Seligman, M. E. P. (1978). Learned Helplessness in Humans: Critique and Reformulation. [Elektronik Sürüm]. *Journal of Abnormal Psychology*, 87(1), 49-74.
- Arendt, H. (2006). *Şiddet Üzerine*. (3. bs.). (B. Peker, Çev.). İstanbul. İletişim Yayınları.
- Balcı, A. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeleri*. Ankara. Pegem Yayınları.
- Davenport, N., Schwartz, R. D. ve Elliott, G. P. (2003). *Mobbing İş Yerinde Duygusal Taciz*. (O. C. ÖnerToy, Çev.). İstanbul. Sistem Yayıncılık.
- Gökçe, T. A. (2008). *Mobbing: İş Yerinde Yıldırma. Nedenleri ve Başa Çıkma Yöntemleri*. Ankara. Pegem.
- Kaptan, S. (1973). *Bilimsel Araştırma Teknikleri*. Ankara. Rehber Yayınevi.
- Karasar N. (2004). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.
- Leymann, H. (1990). Mobbing and Psychological Terror at Workplaces. *Violence and Victims*, 5(2)
- Leymann, H. (1996). The Content and Development of Mobbing at Work. [Elektronik Sürüm]. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 5(2), 165-184.
- Michaud, Y. (t.y.). *Şiddet*, (C. Muhtaroglu, Çev.). İstanbul. Yeni Yüzyıl Kitaplığı, İletişim.
- Somersan, S. (1996). Şiddetin İki Yüzü. *Cogito Kış-Bahar*, Sayı 6-7, 41-50. Yayınları.
- Ural A. ve Kılıç İ. (2005). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara. Detay Yayıncılık.



ÖĞRETMENLERİN YILDIRMA ALGISI VE TECRÜBELERİ

ARAŞTIRMASI

Çalışma ve gündelik hayatın huzurlu, verimli olması, bundan da önemlisi sağlıklı toplum için sorunun ivedilikle çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Toplumda sağlıklı ortam ve tarzda ilişki kurmayı amaçlayan çabaları takdir etmekle kalmayıp katkı vermek amacıyla bu araştırmamızla somut bir adım atmış olduk. Sahada yaptığımız araştırmanın tüm veri, analiz ve sonuçlarını bulacağınız bu rapor, başta öğretmenlerimiz olmak üzere eğitimle ilgili herkese çok önemli bilgiler sunmaktadır. Türkiye genelinde temel ve ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin yıldırma algısını, yıldırma tecrübesini ve yıldırma sonuçlarının boyutlarını ortaya koymayı hedefleyen araştırmamız, tarama usulü ve bire bir görüşmeyle yapılmasının yanında, konusunda ulusal çapta hazırlanmış ilk rapor olması özelliğiyle de önemlidir. Toplum ve devlet katının her kademesinde hayata geçirilebilir, özlü, anlaşılır çözüm önerileri de içeren raporumuzun bu yönüyle ilgili kurumların yapacakları çalışmaya yol gösterici olacağına inanıyoruz

EĞİTİM-BİR-SEN (EĞİTİMCİLER BİRLİĞİ SENDİKASI) GENEL MERKEZİ



www.ebs.org.tr